קובץ

המאיר לעולם

חידושי תורה והלכה

וענינים הקשורים ללימוד "דף היומי"

יו"ל לרגל סיום הש"ס העולמי

מחזור יא — אדר תשס"ה

ע"י

ועד להפצת "דף היומי" — ועד למפעלים תורניים

אגודת ישראל באמריקה

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

נערך ונסדר ע"י

שלמה גאטעסמאן

כל הזכויות שמורות

ועד להפצת "דף היומי" — ועד למפעלים תורניים

אגודת ישראל באמריקה

42 Broadway
New York, NY 10004
Tel: 212.797.2000

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

Phototypeset by:
DEUTSCH GRAPHICS
5308 13th Avenue • Brooklyn NY 11219
Tel: (718) 853-0981 • Fax: (718) 853-2671

Printed in USA by:
Edison Lithographing & Printing Corp.
(212)741-2212•(201)902-9191•fax(201)902-0475
NEW COMPUTER TO PLATE שעטער אין בעסער
חיים אלימלך גראס יוסף אסטרייכער

הרב אליעזר הכהן כ"צמאן
מכון "ישורון"

נצוצי אור המאיר

פרשיות בלתי ידועות בענין דף היומי

אשרינו שזכינו לקדם בברכה את פעולתה הנשגבה של אגודת ישראל בעמדנו על סף מעמד הנהדר של חגיגת סיום הש"ס העולמי של דף היומי במחזור הי"א.

הנה מספר י"א הוא מיוחד במינו כידוע ליודעי חן, י"א חלקי "טהרה" מגה הרמב"ם בהקדמת סדר טהרות נגד י"א קליפות וי"א ארורים.[1] ובילקוט ראובני פ' וישב כ' "סוד אחד עשר כוכבים משתחוים לי... להכניע י"א אלופי עשו".[2]

אמרו חז"ל בראתי יצה"ר ובראתי תורה תבלין, סיום כל הש"ס היא התבלין הכי חזקה נגד היצה"ר וכת דיליה של י"א קליפות.[3]

כבר דרשו גדולים וטובים במעלות דף היומי — ענין הקביעות — כמ"ש שלמה המלך "אשרי אדם שומע לי לשקד על דלתותי יום יום..." ענין למוד כה"ת כולה, —

1 עי' מאורות נתן במאורי אור אות נ"ז. וע"ע בקהלת יעקב (מבעל מלא הרועים) ערך י"א. וע"ע בשו"ת חת"ס (או"ח) ס"ס קפ"ט.

2 ע"ש באריכות מה שמביא עוד בענין מספר י"א — כגון י"א פסוקים המתחילים בנו"ן ומסיימים בנו"ן להכניע י"א קליפין וכנגד י"א סממני הקטורת וכו'.
ובספר נחלת עזריאל חלק פרפראות לחכמה דף ל"א (הורדאנא תקע"ז), להג"ר פנחס הלוי מאמשטרדם אב"ד שערעשאב (הוא הי' תלמיד הג"ר יונתן אייבשיץ זצ"ל) ביאר בזה החרוז בההגדה "אחד עשר מי יודע — אחד עשר ככביא" ש"יודע" הוא לשון שבירה כמו ויודע בהם אנשי סוכות [שופטים ח, טז] ו"אחד עשר מי יודע" ר"ל מי יוכל לשבר י"א אלופי עשו וע"ז באה התשובה — "אחד עשר ככביא" — שהיו משתחוים ליוסף כנ"ל.
ומפורסם דברי הג"ר מאיר שפירא שדף היומי הוא התיקון למה שקלקל הנחש הקדמון שהוא "מקור הקליפות". דהנה הגמ' בכבכורות (דף ח.) אומרת שיש דמיון מקביל בימי העיבור של החי והצומח. לדוגמא מספר חדשי העבור של בהמה דקה הם חמישה, וזה מתאים לזמורת גפן הנותנת פירות לבסוף ה' חדשים. וכן לכל מין בעל חי יש כנגדה צומח. יוצא מן הכלל הוא הנחש — "לאותו רשע לא מצינו תבר", ימי העיבור של נחש הם שבע שנים ואין דוגמתו בצומח. והנה בסיום דף היומי אנו מגיבים פירות ג"כ אחר שבע שנים. התורה היא "עץ הדעת", והיא כנגד היצה"ר-הנחש, "דף היומי" הוא התיקון על קלקול הנחש הקדמוני...

3 חז"ל אמרו, יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, והטעם הוא כי היצר הרע של אתמול כבר עבר ובטל מן העולם, כי שיקרא לא קאי, משו"ה צריכין תבלין של תורה יום יום כדי לבטל כח היצה"ר המתחדשת יום יום. וראיתי בשם הג"ר אליעזר זאב קירזנר זצ"ל, (רב ראשי דקהילות חברת בני ישראל בלונדון, ואב"ד בני יהודא בבורו-פארק) שבחזקת הבתים אמרינן דבעינן רצופים בלי הפסק, דאל"כ יוכל המערער לבטל כח החזקה, וכן הוא עם המערער הכי גדול בעולם — והוא יצה"ר העומד תמיד לערער על חזקת התורה המסורה מאבותינו דור דור, שלמוד דף היומי בלי הפסק מבטלת כח המערער.

לולא דף היומי היו כמה מסכתות נשארים "יתומים" או בגדר "מת מצוה" שרק יחידי סגולה חמלו עליהם, ענין למוד בחבורה, ועל כולם התאחדות והתאגדות של כל חלקי כנסת ישראל לחטיבה אחת ע"י הדף וכו'.

בפרקים הבאים אשתדל לגלות את הלוט על כמה פרשיות הקשורות לדף היומי וסיום הש"ס שאינן ידועות כ"כ להצבור הרחב.

א

מפעל חייו של הג"ר מאיר שפירא: "לרבות ת"ח בעולם" — יח"ל ודף היומי

פותחין בכבוד אכסניא. נתחיל בדברי מחולל רעיון דף היומי.

הג"ר מאיר שפירא זצ"ל, פירש מאמר הגמרא בפסחים כב:

שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש... עד שבא ר' עקיבא ודרש את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים.

אמר הרב מלובלין, הכוונה, שכשהגיע שמעון העמסוני לאת ה' אלקיך תירא — היינו שהתעלה לרום הפסגה של יראת שמים — פירש מהעולם — והסתגר בד' אמותיו. עד שבא ר' עקיבא ודרש שיראת ה' מחייבת האדם "מרבה צו זיין תלמידי חכמים" — להתמסר ולעסוק ברבוי תלמידי חכמים, לא להסתגר בפינה, רק לפעול שירבו ויגדלו יותר ת"ח ובני עליה — "להרבות ת"ח בעולם".[4]

אימרה זו כוללת בזעיר אנפין מפעל חייו של הג"ר מאיר שפירא — לרבות ת"ח בעולם.

בכנסיה הגדולה הראשונה בוינה, אלול תרפ"ג, הציע הג"ר מאיר שפירא ב' הצעות:

א. למוד דף היומי. ב. להקים ישיבת חכמי לובלין. — בישיבה זו ישתלמו בני עליה מיוחדים במדרגות רוחניות נעלות — ויתגדלו להיות חכמי ומאורי הדור, ודף היומי ג"כ יהי' ישיבה עולמית לציבור הרחב כדי להרבות ת"ח בעולם.

שתי מרגליות אלו זכה בהם הג"ר מאיר שפירא ומסרם לכלל ישראל. מחזור הראשון של דף היומי התחיל בראש השנה תרפ"ד בכל קהילות הקודש, ביחוד כשהאדמו"ר מגור אמר אחר תפילת מעריב בר"ה "אני נכנס ללמוד דף היומי" עבר רטט של קדושה בין החסידים והכל נדחקו לחפש מסכת ברכות.

הנחת אבן הפינה של ישיבת חכמי לובלין אמנם היתה ג"כ באותה שנה בל"ג בעומר, תרפ"ד. אבל משאת נפשו להשלים הבנין נתארכה עוד שש שנים של עמל ועבודת פרך,

4 מפי הג"ר פנחס הירשפרונג זצ"ל, אש פנחס, עפ"י רשימות ר' שלמה ארי' שטיין, ברוקלין תשס"ד עמ' כ-כא, ועי' גם בספר ר' מאיר שפירא, בני ברק, תשכ"ד ח"א, עמ' ת"ז.

וגלות להיות נע ונד בערי אמריקא ושאר כרכי הים. הישיבה נפתחה ברוב פאר רק בכ"ח סיון תר"ן.

תכנית סדר לימוד הדף היומי ביח"ל: למוד בעיון כל היום או רק לשעה א'

בקול קורא משנת תרפ"ה שנדפס בסוף ירחון "האשכול" חמש שנים קודם השלמת בנין ישיבת חכמי לובלין (עי' העתק ה"קול קורא" במלואו בפרק הבא) הכריז הג"ר מאיר שפירא זצ"ל:

"הישיבה הזאת יש לה התיחסות קרובה עם לימוד הדף היומי כי סדר הלימודים יהי' באופן זה ללמוד יום יום הדף עם כל הראשונים והטור ושו"ע השייכים לו באופי ומשטר רצוי מאוד להרכיש בלב התלמידים בקיאות נפרזה בעיון עמוק בש"ס ופוסקים".

כמה שנים אח"כ פרסם "סדר היום לתלמידי יח"ל" (עי' צילום) בה שם דגש חזק על שיעור וחזרת רי"ף כסדרן, שעור מקואות ומס' זבחים וכו', נמצא ג"כ **קביעת שעה ללמוד שעור דף יומי בין מנחה למעריב מ-4:30 עד 5:30**. אח"כ שינה קצת גם תכנית זו. קודם פתיחת הישיבה פנה לחכמי הדור:

"היו נא בעזרתי ליצור תכנית קבועה בעד הלמודים, והעריכו את האפשר לכל תלמיד בעל כשרון ללמוד במשך שלשה שנים בגמ', תוס', רמב"ם, טור, וב"י, ושו"ע למען ישתלם בלמודו להיות כאחד הלומדים המובהקים... גם הנחוץ... להשתלם במקצועות ההוראה... עוד שנתים ימים להיות כאחד הרבנים המובהקים...

אח"כ הדפיס "סדר למוד" אחר, בו מפרט ד' תקופות, כל אחת בת שתי שנים, א. מכינה — תעודת תלמיד הישיבה, ב. קיבוץ — תעודת צורבא מרבנן ג. קיבוץ — תעודת סמיכה ד. קיבוץ מוסמכים — תעודת רב.

אולם אף שבכל תקופה יש תכנית מפורט של סדר למוד עם שעור עיון ושעור פשוט — מעניין לציין שאין כאן זכר של דף היומי, אין כאן גם זכר של למוד וחזרת הרי"ף כסדרן, רק למוד מסכתות הש"ס "הכל עם הרא"ש" כנראה, אחר התיעצותן עם שאר גדולה הדור שינה תכניתו הראשונה.

ב

קופסאות של ישיבת חכמי לובלין: "גראשען" יומי — ע"י לומדי דף היומי

עוד מחשבה נצנצה במוחו הגדול, שלומדי דף היומי יהוו היסוד לביסוס והחזקת הישיבה. יזם והכין תכנית שרבבות לומדי דף היומי יתנו "גראשען" [פרוטה] בכל יום לכל דף גמרא שלמדו במסגרת דף היומי.

ב"ה

סדר היום לתלמידי יח"ל

שעה	
6	קימה
7.30	תפלה בציבור
8.45	שיעור רי"ף כסדרן
9.15	ארוחת שחרית והפסקה
10	שינון התלמידים בהשעורים
11.45	שעור מקואות ביום א' ב' ג', זבחים גמ' ותוס' ד' וה'
1.30	ארוחת הצהרים, ובב' וה' לימוד שערי תשובה. לר"י
2.45	הפסקה.
3	שינון בלימודים שלמדו בכנים שעברו
4	תפלת מנחה ותהלים
4.30	שעור דף-יומי
5.30	תפלת ערבית
6	לימוד הש"ס לפי ההלוקה וחזרת השיעורים
9	ארוחת ערב
9.30	חזרת רי"ף כסדרן
10	כתיבת ח"ת מה ששמע מהר"ם שליט"א או מה שחננו ה' לחדש בעצמו.

סדר היום לתלמידי יח"ל בו כלול שיעור דף היומי לשעה

האדמו"ר מגור זצ"ל הי' מן הראשונים שנענו, מפורסם מכתבו בענין זה וז"ל:

"הנני ממלא בזה הדרישה לתמוך בהישיבה המפוארה... והנני שולח בזה הסכום 27 זלוטי (גרוש א' לכל דף ממחזור הש"ס שכבר נלמד) ובלי ספק מי שביכלתו, ממני יראו וכן עשו..."

הג"ר מאיר שפירא לא בז לכל גרוש, אדרבה! עני שנתן "גרוש יומי" נחשב בעיניו במדרגה יותר גדולה מן העשיר שנתן הרבה. בועידה הארצית השלישית של אגודת ישראל בוורשא, אמר בתוך דבריו:

בסדר הקרבנות אנו מוצאים חילוק בין זריקת דם חטאת ועולת בהמה, לזריקת דם חטאת ועולת העוף. חטאת בהמה — דמה נזרק למעלה מחוט הסיקרא, ועולת בהמה — למטה. וההיפך בעוף, חטאת למטה ועולה למעלה. מאי טעמא?

מפני שבהמה מביא בדרך כלל העשיר, וכשהוא מביא עולה, הריהו מביאה בהתנשאות ובגאוה — לכן מקילה התורה בערכו ומצוה לזרוק דמה תחת חוט הסיקרא, אולם כשהוא מביא חטאת, בשבירת הלב, זורק דמה למעלה. לא כן העני, כשהוא מביא חטאת, אין בכך שום חדוש שמביאה בלב נשבר ונדכה, אולם כשהוא מביא עולה, שאינו חייב בה, חשובה היא לפני המקום וזורקין דמה למעלה.

מן האמידים שלנו דורשים אנו חטאת-חובה. מן העניים עולה-מתנה. הרבה חטאו עשירינו כלפי חינוך הדור, יביאו איפוא חטאת לכפרה!... לא נדבות אנו מבקשים, אנחנו דורשים חוב, המגיע לתורה! עכ"ד.

בספר היובל לכבוד "הרב הגאון, אבי החנוך... מוהר"ר מאיר שפירא[5] נדפס העתק הקול קורא שהו"ל הגר"מ שפירא בשנת תרפ"ה אודות ההסכם באסיפה להרמת קרן התורה - "בנוכחיותו של אדמו"ר הקדוש הרבי מגור שליט"א שכל אחד יתן גראשען אחד בכל יום בעד כל דף". הגר"מ שפירא קוה שהתרומה הקדושה של "כל יהודי חרד יהי' יסוד גדול לבנין הישיבה".

קול קורא

ב"ה

אל חברי לדעה לומדי דף היומי ה' ישמרם ויחיים.

אודה לה' חסדו כי זכיתי להיות בין מזכי הרבים והצעת לימוד דף היומי נתקבלה בכל תפוצות ישראל, לימוד דף היומי סולל לו מסילות לאט לאט ועוד מעט וחדר ללבות כל החרדים לדבר ה' בכל המדינות ביום כ"ט תשון ד' פ' תולדות הבע"ל יהי' הסיום הרביעי, ביום זה נסיים מס' פסחים ונתחיל מס' שקלים ברצות ה' ועלינו לחוג יום זה ברוב פאר והדר לשמוח בשמחה של מצוה ולהרבות חברים בלימודים ועתה דבר רציני לי אליכם הלא ידעתם כי היהדות החרדית בפולין שמה לה למטרה

5 למלאות עשרים שנות עבודתו... תר"ע-תר"ץ, ערוך בידי שמואל נדלר, הוצאת "מסורה" לודז, תר"ץ.

להקים ישיבה עולמית בלובלין על שם גדולי לובלין המרש"ל והמהרש"א ומהר"ם ז"ל וביום ל"ג בעומר העבר הונח אבן הפינה קבל חמשים אלף מישראל כ"י ובראשם האדמורי"ם וגאוני תבל שליט"א.

הישיבה הזאת יש לה התיחסות קרובה עם לימוד הדף היומי כי סדר הלימודים יהי' באופן זה ללמוד יום יום הדף עם כל הראשונים והטור ושו"ע השייכים לו באופי ומשטר רצוי מאוד להרכיש בלב התלמידים בקיאות נפרזה בעיון עמוק בש"ס ופוסקים.

נעלה מעל כל ספק כי בעד מרכז התורה זה הכי גדול שיגדלו בו תורה ויראה דרוש התענינותה של כל היהדות החרדית בלי כל הבדל שדרה ומפלגה — אי-לזאת הוסכם בהאספה להרמת קרן התורה יום ג' פ' לך — בנוכחיותו של אדומו"ר הקדוש הרבי מגור שליט"א, כי כל אחד יתן גראש אחד בעד כל דף באופן אשר ביום הסיום של כל מס' יהי' נקבץ מכל אחד סכום גראשען לפי מספר הדפים שבמס' זאת של הסיום — ואליכם אישים וצעירים החרדים לדבר ה' ותורתו הקדושה נקרא שימו לבבכם על דבורינו אלה ואם ראשיתו מצער אחריתו ישגא מאוד כי קובץ על יד ירבה — כאשר תגשמו שאיפתינו זאת **להרים בכל סיום מס מכל יהודי חרד תרומתו הקדושה כפי מספר הדפים אז יהי' זה יסוד גדול לבנין הישיבה** בהוה ולכלכלתה בעתיד ובעזה"י תתכונן ותשתכלל ותהי' את אשר נטל עלי' להיות מרכז התורה.

בסיום מס' זו (מס' פסחים ק"כ דפים) **על כל יהודי חרד לתת א' זלאטי ועשרים** גרוש ראו עתה כי בידכם נתון עתידו של מרכז התורה ועל נקלה לכם להוציאו לפעולות ידים.

החותם בלב מלא געגועים לאהבת תוה"ק ולומדי'

הק' **מאיר שפירא** האב"ד ור"מ ד"ק פיעטרקוב

ובשנת תרפ"ח הרחיב דרישה זו, לכל בני המשפחה של כל לומד דף היומי ופנה אל "מוקירי תורה ושוחרי תושי'!" וז"ל:

איש מכם בל יפקד להביא קופסא של ישיבת חכמי לובלין אל ביתו. הקופסא הזו היא הבסיס הכי חזק לקיום מוסדנו גם בעתיד.

הוא הזכיר התקנה — "לשלם הגראשען היומי בסיום כל מסכת", והוסיף — "להרם תרומתכם בהקופסא לפחות גראשען ליום **לכל אחד מבני ביתכם...**"

אף במאמרו לכבוד סיום הש"ס העולמי במחזור ראשון ט"ו בשבט תרצ"א, כתב בהעתון "דאס יודישע טאגבלאט" בסוף דבריו:

מאושרים... הם הללו שזכו ללמוד את "דף היומי" כסדרו... מאושרים המה גם עמיתיהם, לשמע הבשורה המרנינה, כי אף הם נחשבים... שותפים, באמצעות התרומה של ה"גרוש-היומי"...

והג״ר פנחס הירשפרונג זצ״ל סיפר איך שהגר״מ שפירא שיבח הגרוש-היומי כשבדחה דעתי׳ וז״ל:

והנה מו״ר מלובלין תיקן ליתן צענט אחד להישיבה על כל דף גמרא שלומדין, ובכל מקום שקבעו שיעור בלימוד דף היומי, ונתנו צענט אחד בכל יום, ובעת הסיום הגיע שליח מהאדמו״ר מגור והביא כ״ז זלאטע ועוד שתי גראשן...

ופעם הייתי אצל האדמו״ר הרה״ק ר׳ ישראל מטשארטקוב ואמר לי שאינו מקנא את הרב מלובלין כשביל שייסד את ישיבת חכמי לובלין, שהלא הרבה ישיבות יש בעולם, אבל מקנא אותו בשביל שיסד רעיון הדף היומי, וכשסיפרתי הדברים להרב מלובלין אמר לי, האדמו״ר מטשארטקוב אינו צריך לקנא אותי בעבור הזכות של הדף היומי, שהדף היומי אינו צריך אכילה ושתיה ואינו מבקש מאומה, אדרבה מכניס קצת מעות (היינו המנהג לנדב גרא״ש אחד בכל יום לישיבת חכמי לובלין בשעת לימוד הדף).[6]

עכשיו כשאכשר דרא, אולי כדאי להשים לב על האפשרות לחדש גם תקנה זו של הג״ר מאיר שפירא זצ״ל, ולא ע״י ״גראשען״ רק ב״דולרים״. וע״י רבבות אלפי לומדי דף היומי יוקם קרן להצלת מוסדות התורה העומדים על סף התמוטטות. כידוע, באותה כנסיה הגדולה הראשונה נתיסד ״קרן התורה״ ע״י גדולי התורה ״לחזק, לטפח, ולקומם היכלי הישיבות״.[7]

פולמוס הקופסאות

גזירת חרם נגדן ע״י שלוחי קופת רבי מאיר בעל הנס — גבאי הכולל בירושלים

אולם קול קורא זה אודות תרומת ה״גראשען היומי״ לקופת יח״ל ערר שערוריה ופולמוס גדול. כרוזים התפרסמו בחתימות רבני ארץ ישראל ״באיסור חמור וגזרת נח״ש״ נגד החזקת הקופסאות. גם חוגים אחרים התאמצו ״בכל כחם להניח אבני נגף לרגלינו״.[8]

הג״ר מאיר אור מתניו וכתב ״תשובה כהלכה״ נגד ״כתבי הפלסתר״ של גבאי הכולל והכריז ״כי כבר בת קול מכרזת על עלבונה של תורה״ והביא דברי כמה גדולים וטובים שהחזקת הקופסאות מצוה היא ״וכל הני תנאי לית להו איסור כולל״ — וטובים

6 אש פנחס, עמ׳ לב, פז.

7 אודות ההיסטוריא של קרן זו ראה: חוברת של קרן התורה... של אגודת ישראל, וינה, תרפ״ה. הג״ר חיים עוזר גרודזנסקי זצ״ל כתב אז ״קרן התורה בכלל היא בלתי מפלגתית כמו התורה כולה... שהכל חייבים להתעסק בו״ (שם עמ׳ 31). בחוברת זו נדפס גם ״לוח השעור העולמי״ לשנות תרפ״ד-תרצ״א (בעמ׳ 48).

8 לשון תלמידו המובהק הג״ר שמריל פינסטרבוש זצוק״ל מסמבור במכתב פרטי משנת תרצ״ב (יומא מב.), עי׳ צלומו בספר ישיבת חכמי לובלין, מהרב דוד מנדלבוים עמ׳ רמ״ח. ועי׳ גם בצלום מכתב הג״ר אהרן לווין אב״ד רישא שם עמ׳ רנד-רנה.

השנים מן האחד. לפסק זה הצטרפו יותר ממאתים רבנים מפולין וגליציה (עי' צילום ממכתב ששלח הגר"מ לרבני פולין).

תלמידו החביב הג"ר פנחס הירשפרונג הביא לפניו אסמכתא ומקור מעניין על מנהג קדום של החזקת קופות לתמיכה בבני ישיבה בדברי רש"י (גיטין ס:) ד"ה אילימא, שכתב וז"ל:

"ורב שרירא גאון פירש בכתב תשובתו, שיפורא — שופר של נדבה, שהיו נותנים לתוכו נדבה השלוחה לבני הישיבה".

ג

מ"דף יומי" בחברה ש"ס לדף "ה"יומי... (בה"א הידיעה) העולמי

בזמן וועד ד' ארצות למדו כל הישיבות מסכת אחת

בישיבות פולין למדו מסכת אחת עד ביטול ועד ארבע ארצות בשנת תקכ"ה. בכינוסי הועד קבעו גאוני הדור המסכת שילמדו לקראת הזמן הבא.

גם במעהרין (מורביה) למדו מסכת אחת כפי מה שקבע "רב המדינה" "כדי שישתדלו להם גמרות מפראג או מקראקא". והטילו "קנס גדול" על אותן הקהילות המתרשלים בזה, "שלא ילמדו התורה אגודות אגודות".

תקנה זו היתה תקנה עתיקה עוד משנת שי"ט לטובתם של מדפיסי לובלין, שילמדו בכל ישיבה מסכת אחר מסכת כסדר ההדפסה בלובלין. חוץ מזה דבר פשוט הוא שלימוד מס' אחת הי' לטובת התלמידים שגלו למקום תורה מישיבה לישיבה.[9]

עם ביטול וועד ארבע ארצות בטלה הפיקוח הכללי מגאוני הועד על סדרי הלמוד בהישיבות.

חברות ש"ס וסיום במשך שבעה ימים

ברוב העיירות באירופה, ביחוד בליטא ופולין, הי' חברה ש"ס בו למדו בני העליה שבעיירה דף גמרא בכל יום במשך שבעה שנים. ואח"כ חגגו "סיום הגדול" במשך שבעה ימים. בכל יום החברים והגבירים נדבו סעודה חשובה, ורבני הסביבה הוזמנו לדרוש בכל סעודה.

9 עי' מש"כ הג"ר רפאל נתן נטע רבינוביץ, **מאמר על הדפסת התלמוד**, ירושלים תשי"ב עמ' ס-סו, **סנקס וועד ארבע ארצות**, סדורים ומבוארים בידי ישראל היילפרין, ירושלים, תש"ה, עמ' כב-כג, **תקנת מדינת מעהרין** ערוך ע"י הנ"ל, ירושלים תשי"ב עמ' ד', קמ"א, ש. אסף, **מקורות לתולדות החינוך בישראל**, כרך א', ת"א תרפ"ה עמ' קי"א-קי"ב, ולהבדיל בין חל"ח ט. פרשל, "סדרי הלימוד בישיבות פולין", סיני, כרך נ"ה, תשכ"ד, וכרך ק"כ, תשמ"ח, ובהפרדס, שנה ע"ב חוברת א' תשנ"ח עמ' יח-כ.

מאיר שפירא
אב"ד ור"מ
דק' פיעטרקוב והגליל.

RABIN
MAJER SZAPIRA
PIOTRKÓW-TRYB.
Telefon 151.

בלא פיעטרקוב, סיון תרי"ן.

שוכט"ס לכ' ידידנו הרב הגאון שליט"א

אחדשה"ט.

אוי בשורה אנכי היום להודיע לכת"ה יחי', כי יום פתיחת הישיבה [illegible] ג' קלח הבע"ל אי"ה ויהחלת הלימודים ביום ד' ע"ר הגו אי"ה.

ובגשתנו לפתוח שעיר הישיבה והיה פתע פתאום — כאו אנשה שון ר"ל — יצא הכולל להבעיה את הדאן בדברי שוא וחפל נגד דין התוה"ן ונגד הישיר בישראל כאשר התוינה עיניו אישרים בעונטרס „חשובה כהלכה" הר"פ.

ובכן אבקש אחד אחד כיוש יחי' **להשתתף בצערי ובעלבוני** ויחתום בח"י להסכים עמו ואזן אצום ההוצה הוה"ן, והי' שם לברכה בישראל.

ידידושה"ט

[illegible]

בבקשה לשלוח הקונטרס חתום חזרה בלי עכוב.

צילום מכתב הגר"מ לרבני פולין בענין הקופסאות

מנהג זה הוא עתיק יומין, בספר "הזכרת נשמות של קהילת וורמיישא"[10] העתיקה, נזכר "הקציץ, פרנס ומנהיג הר"ר אשר אנשיל בן פ"ו [פרנס ומנהיג] הר"ר דוד אופנהיים ז"ל... שהשכים והעריב לבי כנשתא... וביתו הי' בית וועד כמה שנים לחברא קדישא דת"ת ללמוד בו בכל יום לעת ערב דף אחד בש"ס, והוא עצמו הי' בחברא הנ"ל ששה ושלושים שנה... [נפטר ונקבר בש"ט יום ה' טי"ת אלול תקי"ד...]" היינו שהוא למד בחברא זו משנת תפ"א [=1721]. כפי הנראה חברא זו נתיסדה כמה שנים מקדמת דנא, כי למדו בביתו רק "כמה שנים" (ומקודם אין אנו יודעים אם למדו בביהמ"ד או בבית פרטי אחר).

מנהג יפה זה התקיים במדינת ליטא עד פרוץ מלחמת העולם השניה. עדות לכך היא קטע מספר "**אבני שיש**" עם קונטרס "פתח ההיכל" — והוא פתיחה והדרן על כל הש"ס, קאוונא, תרפ"ו, מאת אחד ממיסדי אגודת ישראל, הג"ר שלמה יעקב שיין אב"ד ציטאוויאן[11] ואח"כ בק"ק לאצקאווא.[12]

ב"פתח ההיכל" כתב באריכות שבעה למודים נשגבים שיכולים ללמוד מהמשנה הראשונה דברכות, וכותב וז"ל:

> וכאשר נהוג ברוב חברות הגמרא בישראל המנהג היקר והקדוש לחוג בסיום הגדול שבעה ימים לכבוד הסיום וגם ההתחלה של הש"ס והוא חיזוק התורה ולומדיה כי הכבוד והתפארת של שמחה וחדות ד' של שבעת הימים היא יקרא דאורייתא באופן נעלה, ובכחו למשוך את לבבותיהם של בננו אל למוד תוה"ק להוקירה ולחבבה, ואז מאמרי זה בעזה"י יהי' טוב ונכון לחומר ולנושא הדרוש **בכל סעודות המצוה, למוד אחד בכל יום**, בהרחב הדיבור בשבח התורה וחז"ל כידו הטובה של כל דורש אשר חננו הבוי"ת![13]

עפ"י שני עדים יקום דבר. עוד מצינו עדות על מנהג זה, וצמאונם הגדול של לומדי תורה בדור העבר לשמוע פלפולים ארוכים והדרנים גדולים מלאים חריפות ובקיאות יום יום לשבוע שלם. והוא בהקדמת ספר **גליוני קדש — הדרת קדש** מהגאון הגדול

10 נדפס ע"י אברהם ברלינר, קובץ על יד, שנה ג, תרמ"ז עמ' 46-45.

11 שימש כאב"ד כמה שנים קודם הג"ר יעקב קמנצקי זצ"ל. הג"ר שלמה יעקב הי' נודע כפיקח עצום, והג"ר יעקב הי' שואל עצתו ע"ד הנהגת העיר.

12 הוא הי' גיסו של האחים הגאונים ר' אליהו מאיר פייוולזאהן אב"ד קופישאק, ה"אידיאלאג" הראשון של אגודת ישראל מח"ס נצח ישראל, 'בעניני אגודת ישראל ודברים העומדים ברומו של עולם היהדות', ורשא, תרע"ד [כשהראו ספר זה להרב משה שרר זצ"ל, עיין בה כמה שבועות, ואמר שכל "אגודיסט" צריך להיות בקי בספר זה]. ר' שמואל אביגדור פייוועלזאהן אב"ד פלונגיאן, ור' ישראל בנימין בענדיט פייוועלזאהן אב"ד שוקיאן, תלמידיו הראשונים של הג"ר יעקב יוסף בווייגאווא. הג"ר ברוך יוסף פייוועלזאהן זצ"ל, חתנו של הג"ר נפתלי טראפ זצ"ל, ראש ישיבת חפץ חיים ראדין הי' בן גיסו [עי' בספרו עמ' רכ"ד, שמביא חד"ת ששמע ממנו עוד בבחרותו. ד"ת אלו לא נכללו בספר **ברכת יוסף, בני ברק תשמ"ג**].

13 **אבני שיש** עמ' ט'.

המפורסם בדורו מוהר״ר משה יצחק אביגדור זצ״ל אב״ד סייני [ואח״כ בקאוונא קודם הג״ר יצחק אלחנן]. בו מספר נכדו איך לומדי עיר סייני רצו לבחון גודל גאונותו, כשבא שמה רצו להפתיעו והודיעו לו שבחברא ש״ס יעשו סיום בעוד שתי שעות, לפני אסיפה חשובה מכמה רבני הסביבה, וגדולי הלומדים (ביניהם הג״ר ישראל איסר שפירא אב״ד מעזריטש), ורצו שהוא יהי׳ ראשון הדורשים. וז״ל נכדו שם:

״אז עשו משתה שבוע שלימה. ודרש לפניהם הדרן חמישה ימים רצופים. בכל יום סתר מה שדרש אתמול״. [היינו מסדר מועד סתר מה אומר בסדר זרעים, ומסדר נשים סתר מה שאמר בסדר מועד וכו׳] והפליא שומעי לקחו בחריפות ובקיאות בעיקר בסדרי קדשים וטהרות. הדרן נפלא זה שדרשה בשנת הדר״ת [תר״ט—1829] נדפס בספר הנ״ל בקונטרס הדרת קדש, ניו יארק, תרס״ט.

גם באמריקה קודם המלחמה הראשונה מצינו מנהג זה בלומדי חברא ש״ס שהגרו לאמריקה מליטא אחר הפרעות בשנת תרס״ו. בבאסטאן (בשנת תרע״ב) כאשר עשו סיום הגדול הזמינו כמה רבנים ״לתת כבוד לתורה״ לחוג חג שבעת ימים בסיום הש״ס ״כנהוג בישראל מאז״. הג״ר גבריאל זאב מרגלית זצ״ל בא במיוחד מניו יארק לחברי קהילתו הקודמת בבאסטאן כדי להשתתף כל יום עם שאר רבני באסטאן בהדרשות, וההדרנים בתוך הסעודות שנמשכו ״כל היום עד חצות״, בג׳ בתי כנסיות.[14]

חגינת סיום הש״ס מחזור ב׳ — ירושלים עיה״ק

מנהג יפה זה של חגיגות, וסעודות עם רקודים ותזמורת, ודרשות והדרכים לשבוע שלם אחר סיום הגדול של כל הש״ס הועבר גם לארץ ישראל [בעיקר ע״י הפרושים וחברי העדה החרדית יוצאי ליטא]. בסיום מחזור השני בכ״ח סיון תרצ״ח ארגנה אגודת ישראל ולומדי דף היומי חגיגה של שבעה ימים שרוכזה בשכונת שערי חסד בירושלים.

תכנית של שבעת ימי החג של לומדי דף היומי נתפרסמה בהשבועון ״קול ישראל״.

ההתחלה בכל ערב היתה ״בשעה שמונה אידופית״, במוצאי שבת קודש בפתיחת ״שבועת החג״ נשא הג״ר ישעיה חשין זצ״ל [בעל דברי ישעיהו על הדרנים ודרושי כר מצוה] דרשה על ערך שבעת ימי החג שתשמש תעמולה להגברת למוד התורה.

בכל יום עשו הדרנים, ודרשו גדולי התורה ראשי העדה החרדית זצ״ל, ה״ה: הג״ר יוסף צבי דושינסקי, הג״ר זעליג ראובן בענגיס, מגיד השעור הקבוע — הג״ר מרדכי זלוטניק, והרב משה בלויא. ובתום ז׳ ימי החג נשא הרהגה״צ ר׳ בן ציון יאדלער דרשה לקראת התחלת המחזור השלישי.

14 ראה כמה מסיומיו בחרוזי מרגליות ח״א, ירושלים תרע״ב וביחוד עמ׳ קט״ז אודות רבוי השמחה, הסעודות ודרשות הרבנים והמשתתפים, וע׳ גם בחרוזי מרגליות חלק ב׳, נ״י. תרע״ט עוד כמה הדרנים וסיומים.

קול ישראל

אורגן היהדות החרדית בארץ־ישראל

יו"ל מעם בשכונת

לגלות לבנסיית תגדולת של אגדת ישראל כרס וכזר רבי מאיר שמידא לסוב סהא

דף גמרא בכל יום לחם חוקו של כל בר ישראל

תכנית שבעת ימי חג לומדי דף היומי.

תכנית מדור הדפים של דף היומי בעיקרון ירושלים יהיה בשבוע „שקדי חמד".

בשבוע „שקדי חמד" לומדים את הדף היומי בקביעות והתמדה מה נגיל עד שמחיל הדפסה

הסמילו גם מחיל מי חבר בעת לחברו.

לומדי דף היומי בשבוע שקדי חמד לומדו בסדר הסדר בכדי לילה חילה בדי כל

הקפה גם כיום המחרשות הכל הדפים הקטנים.

מה הקונים יכיר בקביעות מהמחברת דף הדפים הרב ר' מרדכי מאשקיב הדר.

הסבון הבעלים הקבוצה לבנות יבר חב. לחפשים בחברות ו להגברה לומדי דף היומי.

הכנתה ומחיר מבחינה שבת קדש מדר ליום שבי בי הגה בחתונות הלהן:

בבוצשין בפנה שבת מרחבת מרחבת שבתת הנב. הרקע מהרבי יעקב הקשן מרחבת

יום הרבה על מדר שבתת הנב מחמשים להעשרת הגברה לומדי הדפים.

באור ליום בח סון יכיר מה הדפים ומדן הנדפים בפנה רבני יהב הבי הרבנים מרבים

הרב הרבני הרבנים הרבנים בארץ ישראל יהם מה הדבר.

הרב מלה בלים (שהשתתף בהבנתה הבהלה הרבנית בקל הכרה רקדן דף היומי) יהם הרבנה

על הרקדן הבדל של דף היומי.

בשחר ערב הדפים גם מעבדה מקבל מר הדפים.

באור ליום בם סון יהם הבנת הדפים מחרבי מחרבי בקלת הבנים בפנים מרבים. הבנים הבנה

הבדרבה כרבים הדבן על הדפים הבהלה מסבה ברכה בחשבי מרבים.

בליל רבש ובדש יהם מרבי מרבי דף היומי הרב ר' מרדכי מאשקיב הדר.

באחד ליום גי חמר חמר הבנתה.

באור ליום בי חמר בחם שבת יבי הגב יהם הדבר ר' בן דבן הבלבי מרבים

הבנת לקרבה הבהלה ליבר דף היומי מחבר מרבים.

הבהלה בבל ערב בפנה שבתת מרחבת.

הבהלה מרחבת הבנים הבנתה בפנה יבי הגב.

הבהלה לבבי הבנתי הבנה הבדרבה הבנה ישראל. מבנות אגדת ישראל/הבלבת. בבקלי

הבנתי אגדת ישראל הבנתי הבהלי מרחבת הבנה הבדרבה בעיקרון הבי.

הבנה הבדרבי לומדי הבנבי הבדרבה מחמשים הבהבנה בגם.

יבהבה לבי ימים מהם ליבר הבהבה להבגברה. בלבבר הבדרבה הבבה הבנת הבים של

דף היומי מחבר מרבים בבנתה נהדרים בבית.

ד"נעדה לבנתה הסום של לומדי דף היומי

צילום תכנית ז' ימי החג ללומדי דף היומי, סיום מחזור ב', ירושלים עיה"ק

מקור קדום יוצא דופן, אבל מהימן (עם פרטים רבים) אודות תקנת לימוד דף גמרא בכל יום בחברות הש"ס בפולין נדפסה בשנת תר"ג בלונדון,[15] בו מפרט באריכות כמה תקנות של חברה ש"ס טיפוסית, היינו — כל חבר צריך להיות ת"ח, בעל מדרגה, ובעל מדות טובות וכו' אח"כ מתאר אופן הלמוד, וז"ל (בתרגום חפשי): אחר שחרית יושבים כמאה אנשים, עודם לבושים בטלית ותפילין, ולומדים ומפלפלים יחד בחריפות ובקיאות, כל אחד מהלומדים מחונן בשכל חד וחריף, ולומדים בהבנה והגיון ישר. יש מגיד שעור היושב בראש והוא מפשר ומכריע בין הלומדים, מגיד השעור יש לו כשרון מיוחד להאזין לכמה לומדים המדברים ומציעים סברותיהם בבת אחת. הוא מתאר הסיום הגדול אחר ז' שנים, הסעודה המיוחדת, כבוד התורה והשמחה השרויה בכל העיר באותו יום. **מזמינים רבנים אורחים משאר עיירות — כי אין מסיימים הש"ס באותו יום בכל עיירה — והרבנים פנוים לבא לעיר אחרת** ולהרצות חדושיהם. אח"כ יש תשלומי גומלין וכשעושים סיום בעיר אחרת אז בא הרב המארח הראשון לעירם. עכת"ד.

הדרכה ללימוד דף אחד ביום

גם מצינו מש"כ הג"ר צבי הירש הכהן וואלק זצ"ל אב"ד פינסק אודות למוד דף גמרא בכל יום באגרת מוסר לא' מתלמידיו שהרחיק נדוד לאמריקה בשנת תרס"ה. וז"ל בתוך דבריו: "השטה האחרונה מכל אשר הרה והגה רוחי בקחתי דברים כעת את כבודו, אחת אשאל מאת יקירי אותה אבקש... **להאציל קביעות שעה בשעור מיוחד בכל יום לכל הפנים ללימוד דף גמ' משפט דבר יום ביומו**, אשר תעלה לריח ניחוח לפני ה' כעולת התמיד..." ואחר עוד אריכות דברים חזר וסיים "מי יתן ויחזיק כ' בלמוד דף גמ' בשיעור קבוע כצור חזק בכל יום ויום לבל ירף ממנו כי אז אשרי חלקו..."[16]

ד

תקנת דף היומי העולמי

כאמור, חברות הש"ס בכל עיר היו נפרדות ואף שלמדו דף א' ליום, כל אחד בנה במה לעצמו עם מסכת אחרת. מצב זו התקיימה עד זמן מלחמת העולם הראשונה.

מלחמה איומה זו עם המהפכות הנוראות שבאו בגללה עשתה שמות בחיי האומה, ויפה הגדירו אותה תלמידי הג"ר מאיר שפירא, וועד "מפיצי אור המאיר" להוצאת ספרים ביח"ל: "מלבד החורבן האיקונומי הנורא, — מצבה הרוחני ירד פלאים, עננים שחורים כסו את שמי היהדות — אז בזמן היאוש חסר און ותקוה, הופיע — כמו ברק — במחנה ישראל — שליח ההשגחה — ענק הרוח רבנו הגדול רבי מאיר שפירא זצ"ל,

15 באנגלית בשם The Fundamental Principles of Modern Judaism מאת המומר משה מרגליות. בזה אביע תודתי לידידי הרב שניאור ליימן נ"י שהעירני על מקור זה.

16 מאמר תורה אור, ירושלים תש"ך עמ' יג.

ובשביב גאוניתו הזריח קרני אור ותקוה בפנות הנדחות, ויאר לנו מתוך חשיכה, הוא החל לבנות את הנהרסות ולנטוע את הנשמות, האומה נתנה את עיני' בו, ושמה בו כל תקוה וחזיון."[17]

ובכנסיה הגדולה בוינה, בג' אלול תרפ"ג, עלה רבי מאיר שפירא על הבימה ובדברי פי חכם חן[18] שהוצק בשפתיו, הסביר, ופירש, התלהב כדרכו, והלהיב השומעים, הבריק בנאומו וחישמל את העולם — באולם — בסערה. בנועם דבורו כיבש הלבבות והציע שתי תקנותיו להצלת התורה ממצבה העגום, דף היומי וישיבת חכמי לובלין.

17 "פתח הבית" של ספר **בית המלך**, מהג"ר יוסף ארי' ליב בוים מאיזביצה, לובלין, תרצ"ה.

18 כבר כתבו הרבה אודות החן המיוחד וכח השפעתו של הג"ר מאיר שפירא זצ"ל, אחרים אמרו שזה נבע מיחוסו הרם — משפחת "שפירא" של הגה"ק ר' פנחס מקארעץ, וז"ל ר' בנימין מינץ בספרו **מאיר באהבה** על הגר"מ שפירא (ת"א תש"ג):

פעם אחת אמר הבעש"ט ז"ל למקורביו, ביאמפאל מתגורר יהודי קטן ושמו ר' פנחס'ל ויש לו חן נפלא בדברי תורה, צריך לקרבו אלינו לחסידות. ואמרו שהחן של ר' פנחס מקארעץ עבר בירושה לדברי תורתו של נכדו ר' מאיר ז"ל. ובאמת, כמשך ימי חייו הקצרים שמעו ממנו תורה הרבה ושיחות נפלאות ונוראות ועל הכל היה חוט של חן משוך עליו. ומי שלא היה אז בשעה שאמר דברי תורה או שח שיחה, אי אפשר לו לצייר הענין. עכ"ד.

אולם לענ"ד טמון בזה עוד דבר עמוק. והוא עפ"י הגמ' ב"מ דף פד. אודות שופריה דר' יוחנן, דהוה אזיל ויתיב אשערי טבילה, אמר כי סלקן בנות ישראל... לפגעו בי כי היכי דלהוו להו **בני** שפירי כוותי... אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שליטא ביה עינא בישא ע"ש.

והג"ר יוסף ענגל זצ"ל אמר ע"ז דבר נפלא [בהפרוטקול מהועידה הראשונה של אגודת הרבנים בפולין, כ"ה טבת תרפ"ב מובא, שהזכיר הג"ר מאיר שפירא בנאום הפתיחה את הג"ר יוסף ענגל זצ"ל וביקש מכל הנאספים לקום במלא קומתם לכבד את זכרו] וז"ל: אולם יש עוד צדיק גדול מזה אשר הוא צנור להשפעתו ית' לכלל העולם כמאמר כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני ונודע ביאור הבעש"ט זצוקלה"ה כי ר' חנינא עצמו הי' שביל וצנור המזון והשפע המגיע לכלל העולם עכ"ד דפח"ח, וזהו מדריגת יוסף הצדיק שהי' ג"כ משפיע כללי וכמ"ש ויוסף הוא המשביר לכל עם הארץ וע"כ תמצא כי כמו שיוסף לא שלטו בו נחשים ועקרבים שבבור כן ר' חנינא לא שלט בו הערוד וכמ"ש בברכות ל"ג א' ע"ש.

והנה גם ר' יוחנן ייחס לעצמו מדריגת יוסף וכמ"ש בברכות כ' א' אנא מזרעא דיוסף קאתינא וכו' (נרא' שמפני זה ר' יוחנן ור' חנינא שניהם שמותיהם מלשון חן כמבואר בש"ס ברכות נ"ז א' כי השמות חנינא יוחנן מורים על חן עש"ה בח"א במהרש"א וזה עפמ"ש בס' הגלגולים פנ"ח שמציאות החן עניינו ביוסף וכמ"ש ויתן את חנו וגו' וימצא יוסף חן וגו' עש"ה וכן רמז ג"כ בדרז"ל בסנהדרין ד"כ ע"א שקר החן זה יוסף וכו' ונרא' שלכן אמר אלקי"ם יחנך בני שהופיע על בנימין ממדריגתו אשר עניינ' חן) וא"כ הי' ג"כ משפיע כללי.

וע"ש עוד שבזה פירש מ"ש כי נח נפשי' דר' יוחנן פתח עלי' ההוא ספדנא, קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים וכו' ע"פ המדרש (ב"ר פרשה פ"ד) אמר יהושע לשמש... ראה אבא אותך בחלום, והנה השמש והירח וי"א כוכבים משתחוים לי, אף את דום מלפני, מיד וידום השמש ע"ש שביאר באריכות "שהשתחויה זאת מורה על היות יוסף המשפיע לשמש... וע"כ בהיות גם ליהושע מדריגת יוסף... שייחס עצמו להיות מיוצא ירך יוסף, ע"כ שפיר הי' בכחו לצוות לשמש שידום... [וביון] שאמר ר' יוחנן אנא מזרעא דיוסף קאתינא, ע"כ בהסתלקותו יחייב זה ביאת השמש בצהרים כיון שנפטר ר' יוחנן המשפיע לה. עכ"ד הגר"י ענגל זצ"ל (שב דנחמתא דף נד-נה).

והנה אף שמצינו שרעיון זה של דף היומי כבר עלה על דעת חכמים אחרים,[19] אבל הצעותיהם לא היו בזמן הנכון או במקום המתאים, ההשגחה העליונה רצתה, שאדירי התורה, וצירי הכנסיה הגדולה יוקסמו דוקא משפתי החן של הג"ר מאיר שפירא זצ"ל, והוא יהי' המוביל של רעיונו הנשגב, וברוחו הכביר יוציאה לפועל.

ואולי משו"ז המילה "חנוך" היא משורש חן, כי מחנך צריך חן כדי להשפיע על תלמידיו, וכן ענין "חנוכה" היא מלשון חן, כי כמו שהאור משפיע על החשך (נר לאחד — נר למאה) כך האור הגנוז בנרות חנוכה משפיעים על כלל ישראל.

וזהו סוד החן המיוחד והארת הפנים של הג"ר מאיר שפירא זצ"ל, שכבר השפעתו נתהוו לכלל ישראל בני שפירי — גדולי ישיבת חכמי לובלין, ולומדי דף היומי.

19 בערך שתי שנים קודם הכנסיה הגדולה הופיע בירחון דגלנו ערוך בידי המנהיג האגודאי המובהק, הרב אלכסנדר זושא פרידמן זצוק"ל הי"ד (שהופיע ע"י "צעירי אמוני ישראל" בפולניה, שמה המקורי של צעירי אגודת ישראל), שנה ראשונה, חוברת ז-ח, שנת תרפ"א עמ' קכ"ח-ט, הצעה על הצורך ליסד "חברה ש"ס כללית" בצוק העתים להרים כבוד התורה אחר מלחמת העולם הראשונה. גם הקרים בהצעה "שכל המכתבים וחלופי דברים... יוסמנו בדף גמרא של יומו הקבוע..." מנהג אשר אנשי אגודת ישראל קיימו אח"כ כדי לחזק תקנת "דף היומי". אע"פ שכבר כתבו ע"ז בכמה עתוני אגודת ישראל (וגם כותב הטורים ב"רשואיש אבזערווער", תשרי תשנ"ח) מצאנו שכדאי להדפיס הנוסח המלא של הצעה זו, מפני שיש בו אותה מהלך המחשבה שכתבו תלמידי הג"ר מאיר שפירא וז"ל:

הצעה נכבדה!

אחרי כי בצוק העתים האלה ומסבת המהפכות הנוראות שעברו עלינו, בעו"ה נהרסו ונחרבו בתי-מקדש, וד' אמות של הלכה, זהו בתי-מדרש, שלמדו כמו תמיד ברבים, בלי הפסק, ואין איש שם על לב, וביחוד בערי השדה, ובבני עניים שמעולם יצאה מהם תורה, ולב מי לא יתפלץ בהביטו בעין פקוחה, איך שנתרוקנו כל המקומות שרבצו ולמדו בהם תורה לרבים, וכל הישיבות והקבוצות. חברות קנין ספרים, תקון ספרים, ש"ס, וכו', חדלו ופסקו לגמרי בעוה"ר ואין קול וקשב! ואפילו אותם יחידי סגולה, שהי' נמצאים מעולם בכל מקומות ומושבות אחב"י המפוזרים, וקימו בעצמם קבעתם עתים לתורה, איזהו שעות במעל"ע, עתה מחמת גודל טרדות הפרנסה וכלכלה, ומסיבת האי-סדרים בחיי היום, והשערוריות, וביחוד היוקר הנורא, שיאמיר מדי יום כיומו כל ראש לחלי וכל לבב דוי, ההכרח יאלצם מלפסוק לקבוע עתים לתורה, ותורה חוגרת שק, ואנחנו מחשים בעת כזאת? הלא טרם כל מוטל עלינו לאזור חיל להחזיר עטרה ליושנה להעמיד את יסודי ת"ת על בסיס נאמן וחזק. לפ"ד מהנכון שניסד חברה ש"ס כללית, וכל חברינו בדיעה החרדים בכל מקומות פזוריהם, יהי' מי שיהי', סוחר, פועל, אומן או שכיר יום וסתם מוטרד בעסקיו, ובאיזה מקום שיהי' יקבעו זמן בין תפילת מנחה למעריב ללמוד בחבורה דף גמרא תמידין כסדרן, וכמובן בהגבלה מוקדמת ומדויקה על יום מיוחד, וכל חבר מחויב לקבל ע"ע שילמוד בכל יום דף גמרא בעת הזאת, בלי שום וסת הפלגה, ומאליו מובן שיועילו תשלומים ביומו.

כנים הדברים, כי כמה מפריעים ומשטינים ישנם לו לאדם בכל דבר טוב, ביחוד לסוחר בטלטולא דגברי דקשה, או למי שהנו בדרך רחוקה, אבל עכ"פ בעת ועונה שיבוא לשפוך שיחו בין הערבים, בביהמ"ד או ביהכנ"ס, ימצא שם מקום שנזדמנה חבורה שילמדו אותו דף הגמרא הקבוע, וממילא יהי' נקל לו להתאחד עמהם גם עתה בדף שפסק אתמול בביתו ואל יחסר המזג.

ומה נהדר ויפה הי' לקבוע שכל המכתבים וחלופי דברים השונים, שנשלחם מעיר לעיר, וממקום למקום, יוסמנו בדף גמרא של יומו הקבוע לו, ובזה תהי' הבקורת, שחברינו לדעה, לומדים כסדר בלי העלמה ואחור.

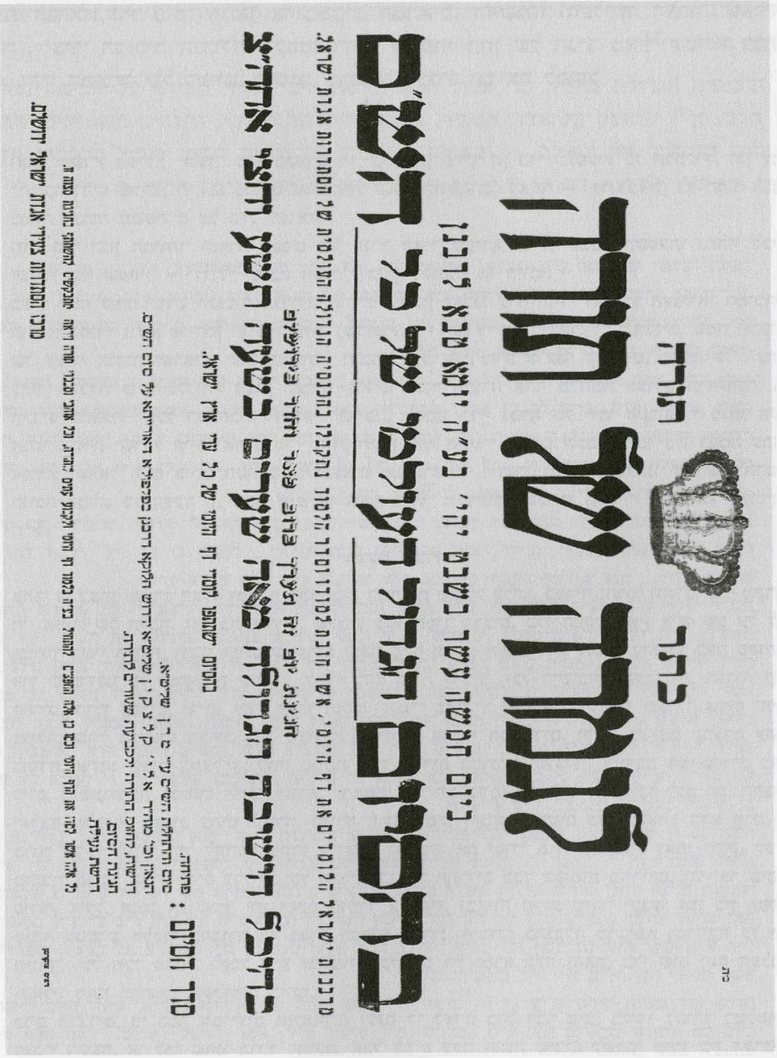

מודעה על סיום הש"ס, מחזור א', ירושלים עיה"ק
(באדיבות ר' דניאל קסטנבוים)

דף היומי – והצעירים

הג״ר מאיר שפירא אמר: ״מתחלה כשנצנץ במוחי הרעיון של דף-יומי הייתי רוצה להציע אותו מעל במת הכנסי׳ הגדולה אך ורק למען הצעירים, ולא חלמתי שהכנסי׳ תחליט את הלמוד עבור זקני הדור. אולם כשהתחלתי לדבר ארוכות וקצרות בדבר תועלת למוד דף יומי (כי לדעתי תועלת רבה יש בזה אם בכל יום דף גמרא אחד נלמד מרבבות

מהנכון ש״צעירי אמוני ישראל״ שיהי׳ יקבלו עליהם טכוס והתארגנות דבר זה בסדר ובמשטר, ולפרסם מקודם כמ״ע ״דער יוד״ באיזה יום נחוג ההתחלה וכדומה, ואולי נכון בלמוד משניות, כדי שגם הצעירים הפועלים החרדים שלא כדעו לבעל, ולא הגיעו ג״כ למעלת למוד ש״ס, יוכלו להשתתף עמנו ולקחת חבל במצות למוד תורה ברבים.

או אפשר ליסד שניהם. יהי׳ איך שיהי׳ עת לעשות לד׳, וכל ההתחלות קשות, אבל דבר נקל הוא בעזהי״ת.

משה מנחם שפיוואק החופק״ק דויאלאשיץ

הרב שפיוואק הי׳ צנוע ונחבא אל הכלים. אבל מספרו מטה משה, שו״ת וחידושים עה״ת (ווארשא תרצ״ה, ובמהדורא תנינא עם הוספות, ירושלים תש״מ) ניכר שהי׳ ״חריף עצום, ובקי טובא דמ״ס, עיניו כיונים על אפיקי מים בש״ס ופוסקים, ירא אלקים מרבים״ (כך תיארו הג׳ בעל ״ערוך השולחן״ בהסכמתו). הג׳ בעל ״אור שמח״ כ׳ ״באמת ראוים דבריו לאדפוסי אידרא אף לגדולי ישראל, וחידושיו מצאו חן בעיני להפליא, ויתענגו מתורתו כל מביני מדע״. גם גדולי פולין וגליציא כתבו עליו גדולות ונצורות, כגון הג״ר מאיר אריק, בעל מחזה אברהם, והג״ר יעקב שור כ׳ ״וכל דילדא אימא כוותי׳ תלד״.

הוא נולד בשנת תר״מ למשפחה שנמנו בין גדולי חסידי קאצק וגור. בשנת תרע״א המליץ האדמו״ר מגור בעל ״אמרי אמת״ לדודיו ממשפחת קאמינר (גיסי השפת אמת) שיקבלו אותו כרב בהישוב של משפחות רבות שעבדו אצלם בהאחזה הגדולה שלהם בעיר פאדזאמצע אצל חנטשין. אח״כ הי׳ אב״ד בקראסניבראד (אצל לובלין) יענדניווא, וזארמב (פלך ביאליסטאק). הי׳ מקורב גם להג״ר איצל מפוניוועז והחפץ חיים זצ״ל. נהרג על קדוש ה׳ באוישווי׳ץ הי״ד.

באמת, כבר עלה עצם הרעיון של חברה ש״ס עולמי, בדעת גדול א׳ עוד בשנת תר״ע, אבל נדפסה כתוך דרשה באידיש, בפינה נידחת באמריקה, ולא שמו לב עליה, והוא ספר ״פורחת הגפן — יום יזרעל״, ניו יארק כסלו שנת עת״ר, מאת הרב יחזקאל פרייזר איש מאריאמפאל (מחבר ספר ציונים לתורה, ווילנא תרל״ז, בהסכמות הג״ר אלי׳ חיים מייזל, בעל בית הלוי, ודייני ווילנא) גיטו של הגאון מטבריג, הג״ר אברהם אהרן בורשטיין זצ״ל. בתוך דרשתו [בענין דברי יעקב אבינו, האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים] כ׳ ״כל חברה ש״ס״ן יהי׳ תברה א׳, וילמדו מסכת א׳, ואותו דף, ההתחלה יהי׳ חוה״מ סוכות מוצאי שנת השמיטה והסיום ״מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה, בחג הסוכות תקרא את התורה הזאת״ הכל יוכלו לשיח בלמוד באותו דף, גם החברות משניות יעשו כן... (עמ׳ ח). לא ברור אם כוונתו היתה רק לאמריקה או לכל העולם. אבל עכ״פ דבריו ראוים לציון. לפי נכרו ר׳ משה פרייזר נ״י מברוקלין, נפטר בשנת תרע״ה כשהי׳ ישיש כבן פ״ו [מענין, שבחלק השני מקונטרסו המדבר בענין אחרית הימים וקץ גאולתנו בבאור הפסוקים בדניאל בדרך ״פשוט לא ע״פ רמזים או גמטריאות״ וניבא ולא ידע מה שניבא, שאחרית הימים יתחיל בשנות מלחמת העולם הראשונה וימשך עד שנות תרפ״ב-פ״ג, — הלא הוא זמן הכרזת תקנת דף היומי בהכנסיה הגדולה ע״י הג״ר מאיר שפירא זצ״ל! וסיים ״גם אם יעבור המועד נחכה עוד... כי בא יבוא״].

ב"ה

אל הצעירים החרדים לדבר ד' ותוה"ק בכל ארצות תבל! שלום ורב ברכה!

חברי לדעה!

הכנסי' הגדולה החליטה — עפ"י הצעתי — שיעור הדף היומי. והכל קבלו עליהם החלטה זו בשביעת רצון ושמחה. אבל אתם צעירים, מבחר עמנו ועתידו, קבלתם אותה בהתלהבות קדושה.

דעו איפוא בנים חביבים כי נדר גדול נדרתם לאלקי ישראל ועליכם איפוא לגשת אל עבודת הקודש ללמוד בעצמכם ולעורר אחרים לזה.

קבלו בזה מידי לוח השיעור והוכחו לדעת כי התחלת הש"ס הי' ביום א' ר"ה תרפ"ד וסיומו אי"ה בר"ה לאילנות חמשה עשר בשבט תרצ"א.

דעו לכם שאם על כל חבר של אגודת ישראל מוטלת החובה ללמוד את הדף היומי. הנה יגדל החוב הזה עליכם שבעתיים.

הבו ונקוה לד' החסד כי יזכנו בקרוב לראות בבנין בית הבחירה ומלאה הארץ דעה את ד'.

בנים חביבים למקום! יצאתם לעזרת ד' בגבורים — לכו בכוחכם זה הלוזה!

שאו דגל התורה ברמה כי עיני כל היהדות החרדית עליכם! והי' ו' עמכם גבורי החיל!

החותם בלב מלא געגועים לתוה"ק ובנמח"ט

הק' **מאיר שפירא**

אב"ד ור"מ דק' סאניק.

קול קורא לעידוד צעירים ללימוד דף היומי מהגרמ"ש זצ"ל

יהודים והוא מגיע השמימה) באה ההפתעה הגדולה שהרעישה עולמות ממש וכולם הסכימו פה אחד, שהוא בעבור כל אחד מישראל". (ספר היובל, דף כ"ה)

אולם הגרמ"ש נשאר נאמן לשיטתו ובמכתב מיוחד שכתב מיד אחר התחלת הש"ס "אל הצעירים החרידים לדבר ד' אמר דעו לכם, שאם על כל חבר של אגודת ישראל מוטלת החובה ללמוד את הדף היומי, הנה יגדל החוב הזה עליכם שבעתיים".

ובסיום הראשון בלובלין בט"ו בשבט, תרצ"א, חוץ מדרשת ופלפול הגרמ"ש, (שהקסים שומעיו יותר משתי שעות) דברו מענינא דיומא הצעירים, תלמידי הישיבה. שבע מבחירי התלמידים נשאו דבריהם בהתלהבות בדברי פלפול, דרוש ונאומים מלאי תוכן. (עי' בהעתון "דער יודישער טאגבלאט", שביותר התפלאו מהמערכה היפה והנאום בלשון קודש שנשא התלמיד ישראל נדלר).

גם בסיום מחזור השני בכ"ח סיון תרצ"ח נאמו תלמידי יח"ל (ביניהם הג"ר מרדכי יהודא לובארט זצ"ל בעל מלחמת יהודא) בפלפולים חריפים בפני גדולי התורה שפיארו המסיבה.

מחזור ראשון של למוד דף היומי לזכר נשמת הקדוש פרופיסור יעקב ישראל דיהאן הי"ד

בעתון קול ישראל משנת תרפ"ד הוכרז מטעם מרכז אגודת ישראל — ועד העיר האשכנזי — היינו אנשי העדה החרידית בראשות הג"ר יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, על אסונה הגדול בהלקח ממנה אחד מבחיריה, דגול מרכבה, רב פעלים, כליל המדעים פרופיסור ד"ר יעקב ישראל דיהאן ז"ל אשר ידים מרצחות קפחו את חייו באבי חייו על מזבח הגנתו על חופשת היהדות החרדית באה"ק.. הרצח קרה בתחילת המחזור הראשון של דף היומי. בכמה גליונות בחודש תמוז תרפ"ד הופיע מודעה זו:

ללומדי הדף היומי!

הקדוש ר' יעקב ישראל ב"ר יצחק הלוי (פרופיסור די-האן)
נהרג על קידוש השם בידי מרצחים. הזכירו את שמו בתפלת
אנא, בכל יום אחרי הלמוד.

ה

הצעת הגאון מקוזלגוב זצ"ל לקראת הסיום השני

צירוף משנה יומית של זרעים, עדיות וטהרות כדי שסיום הש"ס יהיה בשלימות

אחר פטירת הגר"מ שפירא בז' חשון תרצ"ד הודיע הג"ר אריה צבי פראמער מקוזליגוב, זצ"ל (בעל שיח השדה, וארץ צבי) ראש ישיבה החדש של יח"ל, שידע שהג"ר מאיר שפירא רצה להרחיב מסגרת דף היומי לשלב כה גם משנה יומית בסדר זרעים, עדיות וטהרות, כדי שהסיום הבע"ל יהיה שלם, והלמוד יהיה 'לעלוי נשמתו זצ"ל'.

ההצעה היתה שיגמרו זרעים וטהרות ביחד עם גמר מחזור דף היומי בכ"ח סיון תרצ"ח בעוד ג' שנים ואז יהיה סיום על כל הש"ס ממש. והוא עצמו כתב מכתבים והדפיס מודעות אודות "התקנה שיצאה מגדולי ישראל בהתאסף ראשי עם גאוני זמננו שליט"א ז' אדר תרצ"ד פה לובלין". הצעתו נתקבלה, ובהשבועון "דרכנו" כלי מבטאה המרכזי של אגודת ישראל העולמית" התחילו להדפיס תאריך בציון לא רק של דף היומי אלא גם המשנה היומית.

אולם דברי תורה צריכים חיזוק, ובסוף שנת תרצ"ה "יום ה' פ' נצו"י — ב"ב ס"ה — בכורים פ"ג משנה י"" (דרכנו גליון מ"ח עמ' ט"ו) נדפס מודעה בכותרת זו: גדולי ישראל על המשנה היומית. ואח"כ באו מכתבים מהג"ר א"צ פראמער ר"מ יח"ל, האדמו"ר מסוכטשוב, והאדמו"ר מגור, [כדי שההצעה יבא גם בהסכמות גדולי האדמורי"ם בפולין] שיסיימו בערב יום הכפורים סדר זרעים, ויתחילו מס' עדיות וסדר טהרות כדי לעשות "סיום שלם על כל הש"ס.... עם רבבות אלפי ישראל".

ראש ישיבת יח"ל האריך כדרכו בהסברת הענין והביא ראיות דאפי' אם כל אחד לומד בפני עצמו במקומות שונים, חשוב תלמוד תורה דרבים. וז"ל:

> **כאשר אנו עומדים ב"ה על סף סיום משניות סדר זרעים ללומדי דף יומי ומשנה יומית, אשר יתקיים בעזהי"ת בערב יוהכ"פ שנת תרצ"ו הבע"ל ולמחרתו יום הכפורים תהי' התחלת מס' עדיות, וטהרות שאין עליהם גמ', ילמדו בכל יום משנה אחת, כפי הנדפס בעתון "טאגבלאט" דבר יום ביומו המשנה השייכת לאותו יום. כדי שבהגיע תור סיום הש"ס שנת רח"ץ כ"ח סיון הבע"ל יהי' סיום שלם על כל הש"ס ומצו' שלימה ואותם שלא התחילו עדיין ילמדו עכ"פ מהיום והלאה המשנה היומית ביחד עם הציבור מדי יום ביומו. מלבד זה כל מי שאפשר לו יתאמץ להשלים משניות סדר זרעים במשך השתי שנים ומחצה עד שנת רח"ץ כ"ח סיון הבע"ל להשתתף עם הציבור במצו' דרבים גדולה ונכבדה מאד בסיום כל הש"ס של רבבות אלפי ישראל להצטרף עם מרובין העושין את התורה, ושלא להיות בכלל וחסרון לא יוכל להמנות שנמנו חבריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם.**

וידוע מאמחז"ל שאין הגליות מתכנסות אלא בזכות המשניות שנ' כי יתנו בגויים וגו' ובזכות ת"ת דרבים (עי' מג"א סי' תקפ"ז סוף סק"ג ומחהש"ק שם דאפי' כ"א לומד לעצמו חשוב ת"ת דרבים) נזכה לגאולה שלימה ועד שיחננו יוושעו כל לוקחי תבל במצו' רבה הזו בגאולה וישועה איש איש לכל מכאובי נפשו ונגעי לבבו (עיי' רש"י מגילה י"ז: ד"ה אתחלתא דגאולה) ויקויים בנו בקרוב דברי הש"ס ב"ב דף ח'. אי תנו כלהו עתה אקבצם.

ואחתום בברכת שנה טובה ומבורכת פי שנים בחומר וברוח לאלתר לחיים.

ארי' צבי פראמער חופ"ק סאסנאווצע וכעת ר"מ ביח"ל.

האדמו"ר מגור רק כתב כדרכו בקיצור שדף היומי ומשנה יומית הוא בגדר ת"ת דרבים. וז"ל: גם בעיני הוטב לחזק ולעודד את כל החרדים בלימוד דף היומי ומשנה היומית שהוא בגדר ת"ת דרבים ומרובין העושין המצו'

נאום אברהם מרדכי אלטר

האדמו"ר מסאכטשוב הסכים להצעה זו, אך הוסיף — "לדעתי העני' לימוד מענינא דיומא קודם לזה היינו מסכת החג... פסחים בפסח... ומי שאינו יכול ללמוד שניהם יקדים הלימוד מענינא דיומא..." וז"ל מכתבו:

כבוד אחב"י החרדים לדבר ד' ותורתו ה' עליהם יחיו כאשר רבנים הצדיקים וגדולי תורה שליט"א החליטו שנכון לימוד דף היומי ומשנה היומית גם אנכי אבקש להזדרז לקבוע שיעור לימוד בכל יום דף יומי ומשנה יומית **אך לדעתי העני' לימוד מענינא דיומא קודם לזה** היינו מסכת החג פסחים ור"ה יומא סוכה בפסח ובעצרת ובר"ה יוכ"פ סכות ומי שאינו יכול ללמוד שניהם יקדים הלימוד מענינא דיומא וזכות הלימוד ת"ת דרבים יגן על הלומדים להושע בפרנסה טובה ובמנוחה נכונה שיהיו פנוים לתורתו ועבודתו בזכות מרובים העושים המצוה, דברי המצפה להרמת קרן התורה ולומדי'.

דוד ברהגה"ג זצוקל"ה מסאכטשוב

א' לסדר למען יטב לך והארכת ימים שנת תרצ"ה לפ"ק

אולם התעמולה בעד המשנה היומית לא הצליחה כ"כ כמו הפרסום של דף היומי אף שנתקבלה באהבה רבה. הרגישו חסרון דמותו הקורנת של הגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל, ולא היה התלהבות כמו בהאטמוספרה בהכנסיה הגדולה, אפילו עם חיזוק האדמו"ר מגור. ואף במקומות שלמדו משנה יומית לא למדו אותו משנה, (אמרו בהלצה שפסקו כהכלל "אין סדר למשנה"). ובווילנא למדו משנה אחרת (אמנם באותו מס') ממה שלמדו בפולין, אולם לבסוף הכל הסתדר, (כמו בנוסח התפילה שהללו אומרים "הודו" תחילה, והללו "ברוך שאמר" אבל ב"יהי כבוד" מתחברים יחד).

תקונים לקראת המחזור השלישי – כ"ט סיון תרצ"א

אבל לקראת תחילת המחזור השלישי בתרצ"ח עשו סדר אחר, ובירחון תלפיות, (טרנוב, ניסן תרח"ץ)[20] כתב הגאון מקוזליגוב:

שוכט"ס להבחור החריף ובקי צמ"ס וכו' מ' יהושע פאסטערנאק שיחי' (צורבא מדרבנן) מחברי המערכת תלפיות.

הנני לעשות מבוקשו לכתוב לו סדר המשנה היומית של המחזור השלישי הבע"ל שיהי' התחלתו כ"ט סיון שנה זו. ויען סכום דפין של הש"ס הם הרבה יותר מסכום

20 נדפס עכשיו גם בשו"ת ארץ צבי ח"ב סי' ע"ב, ע"י הגר"ד מנדלבוים שליט"א.

המשניות של זרעים וטהרות, וכדי להשוות מספרם, נסדר במחזור הבע"ל לספח כל ששה סדרי משנה לזה, אף הסדרים שיש עליהם גמרא וללמוד ב' משניות ליום, לבד ימים טובים שאז דחינו לימוד המשנה יומית מפני הלימוד מעניינא דיומא שיש לו דין קדימה,[21] ומי שירצה שלא להפסיק לימוד המשנה יומית ילמוד אז משנה א' עד אשר יגיע למקום שעומדים הציבור) לבד סדר טהרות שהוא חמור ביותר, נסדר רק משנה אחת ליום, ובאופן זה יעלה ויגיע תור סיום המשנה יומית ביחד עם סיום הדף היומי.

ויהי' בזה מעלה שיהי' דבר השוה לכל נפש בין ללומדים ובין לפשוטי עם, ואפילו אנשים סוחרים הטרודים מאד על המחי' ועל הכלכלה שאין בכוחם ללמוד דף יומי, יוכלו ג"כ לקחת חבל במצוה זו הגדולה וחביבה ולהשתתף עם הצבור עכ"פ בשני המשניות היומיות... הבחורים והאברכים ראוי להם ולכל מי שאפשר ללמוד המשנה יומית בכל סעודה לפני ברכת המזון ותהי' מצוה גורות מצוה דליתעביד בי' נמי מצוה אחריתי ללמוד בשעת סעודה שהחמירו חז"ל מאד בזה ובזה"ק (ח"ב קנ"ד ע"ב) ע"ש.

לאחר המלחמה בשנות תש"ו-ז הדפיס ועד ההצלה גמרות במינכן במיוחד ללומדי דף היומי. לדוגמא, מס' מגילה עם משניות מסכת כלאים, משולב עם לוח של דף היומי ומשנה היומית. ובהקדמת הרב נפתלי בארוך, הזכיר גם תקנה זו של הגאון מקאזליגוב ללמוד משניות יחד עם דף היומי של הג"ר מאיר שפירא.

כידוע כיום, הרחיב תלמידו של הגאון מקוזליגוב, הג"ר יונה שטנצל זצ"ל את תקנת המשנה יומית ללימוד כל ששה הסדרים, בדרך רבו. ואף הדפיס לוח משנה יומית. ואף שלא הגיע הצלחת המשנה יומית למדים רחבים כמו דף היומי, זהו משום שרוב הלומדים אותו אינם מארגנים שעורים מיוחדים לזה כמו הדף.

ו

הדפסת קובצים וספרים מיוחדים לחדושי לומדי דף היומי

מחזור ראשון – ירחון "האשכול"

עוד במחזור הראשון יזמו תלמידי הגאון מוהר"מ שפירא, בהסכמת רבם להדפיס חדושי לומדי דף היומי בעיון "לתת כר נרחב, בקעה רחבה ללומדי דף היומי" ולהדפיס

21 מענין, שכיון שיצא מפומיה דרב, האדמו"ר מסאכטשוב, שלימוד ענינא דיומא יש לו דין קדימה לא רצה לעבור על דבריו, רק פירש כוונתו על המשנה היומית. וצ"ע אם כוונתו היתה גם על דף היומי, אם לא "יכול ללמוד שניהם".

"החדושי תורה שהולידו עשתנותיהם בלמדם דף היומי" (מתוך הקדמת הרב שמשון פוגלמן,[22] לירחון האשכול — ירחון פלפולי מוקדש לדף היומי ירוסלב, תרפ"ה).

ואכן, חוברת א' יצא לאור עם חדושים מהג"ר מאיר שפירא ומכמה רבני וחכמי פולניה.

המו"ל, תלמידו החביב של הגר"מ שפירא עוד מגלינא וסאניק, הרב שמשון פוגלמן זצוק"ל הוציא כרוז וקול קורא "אל לומדי דף היומי בכל ארצות תבל!" בתחילת מחזור הראשון קודם התחלת מס' פסחים. בו הוא מכריז על מטרת ירחון "האשכול" המוקדש כולו ללימודי דף היומי שיהיה "כלי מבטא" להביע הגיוני הלומדים "ויאיר נתיב לכל ההערות אשר תעלינה במצודת לומדי דף היומי". ירחון זה "יאפשר גם... אלה שרחוקים ממקומי התורה לסדר שאלותיהם... ובו ימצאו פתרונם האמיתי..." המו"ל קווה לגדולות

22 הג"ר שמשון פוגלמן זצוק"ל הי' אחד מתלמידיו הראשונים של הגר"מ שפירא בעיר גלינא, עוד בצעירותו ניכרו בו כשרונות עלויים, הי' בעל זכרון נדיר, וחריף נפלא.
כאשר נתמנה הגר"מ שפירא כאב"ד סאניק, פנה "לועד העיר" שרצונו להקים ישיבה בסאניק. כדי להראות להם טיב תלמידיו, הביא עמו תלמידיו הגדולים מגלינא, ה"ה: רבי שלמה שיקלר, רבי שמשון פוגלמן, רבי לייזר מנאראל ועוד. הישיבה הצליחה, גדלה, ועשה פרי. תלמידי הרב הגדולים שמשו בה כרמי"ם — ביניהם הר"ש פוגלמן זצוק"ל.
תלמיד זה הי' חביב עליו כבן, ומפני שהי' יתום נתגדל אצל הרב. כהגיע זמן נשואין (בשנת תרפ"ג) הי' הג"ר מאיר שפירא השושבין והמחותן מצד החתן כאב ממש כאילו זו היתה שמחתו הפרטית וכתב בהזמנת הנשואין:

ת"ל הגיעני ד' לנשואי תלמידי החכ'ב עלי ככן
הרב הגדול העלוי המפורסם החתן
הב' מר שמשון פוגלמן יחי'
בן המנוח ר' חיים יהודא ז"ל מפרעמישלאן
אתכבד בזה לקרא למיודעי לקחת חבל בשמחתי, ואי"ה בהגיע שמחת בניכם אשיב גמולכם
ונזכה לשמוח בשמחת ציון וירושלים.

הק' מאיר שפירא
האב"ד ור"מ דק' סאניק

הוא אף ביקש לשלוח טלגרמות ע"ש "שפירא" להמלון במקום החתונה בפשעמישל. הרב פוגלמן שימש גם כאב"ד ור"מ במרימפול הסמוכה לסטניסלב, ואח"כ כר"מ בישיבה "משיבת נפש" מכינה ליח"ל בפשמישל, א' מתלמידיו שנשאר בחיים הוא הרה"ג ר' מאיר לאמט שליט"א, אח"כ תלמיד יח"ל, שלימים סיפר איך שהוא ושאר תלמידי רבו הגר"ש פוגלמן הצטרפו עם הג"ר מאיר שפירא לנסיעה לטשורטקוב, כאשר הציג הגר"מ שפירא תלמידים אלו לפני האדמו"ר אמר, אלו הם נכדים שלי... תלמידים של התלמיד שלי... הרב קיבל אותם בסבר פנים יפות והכניס במיוחד את הקוויטלאך בכיסו, ואמר, ראו כיצד אתם חשובים בעיני" (הרב ד.א. מנדלבוים, ישיבת חכמי לובלין חלק ב' תשנ"ד, עמ' קסד-קסה בשם הרב לאמט שליט"א) כפי הנראה בשנת תרפ"ה (ב' שנים אחר חתונתו) גר הגר"ש פוגלמן בירוסלב, שם הו"ל ירחון "האשכול" יחד עם חבירו ר' ברוך דוד הכהן ליברמן משם, שג"כ הדפיס ב' הערות על דף היומי ב"האשכול".
השם ינקום דמם יהי זכרם ברוך.

ונצורות, שירחון זה שיצא לאור בעידוד רבם "הגאון ענק החינוך... מרחיב גבול תורתנו הקדושה... יחי' את העצמות היבשות, והנפשות הכמהות לאור התורה... לעשות את "האשכול" למקלט לכל דורשי תורה ותושיה".

בדברים נרגשים מסיים הקול קורא:

"לכם שוחרי תורה ודורשי תושי' הננו פונים, הפיצו את "האשכול", פשטו אותו בכל גבול ישראל, ועשו כנפים לתורה, הרבו חותמים הגדילו התענינותו והרימו ערכו בין שדרות עמנו ובזה נעשה חיל בע"ה".

כמה רבנים, ראשי ישיבות ולומדים חשובים השתתפו. בין השאר, חוץ "מאדמו"ר מוהר"ם שפירא אב"ד פיעטרקוב" [שהשתתף פעמיים] היו: הג"ר יחיאל אברהם בלאנקמאן אב"ד שעברשין, הג"ר צבי רינקאוויץ, אב"ד אדזיוואל, כעת ר"מ בפיעטרקוב [אח"כ הי' ר"מ בנאוואמינסק] הג"ר ניסן עקשטיין אב"ד קוזניצא, הגר"ש פראהמאן אב"ד ליטעטוב ועוד.

כפי הנראה קיבל העורך עוד הרבה חד"ת, הערות וקושיות מכמה רבנים ולומדים חשובים, אבל לא הכל נדפס. העורך שהי' למדן מופלג הביא הכל בכור המבחן, ומפני הנמוס, הוסיף מדור בסוף החוברת בשם "תשובת המו"ל" בו כתב השגותיו, טעמיו ונמוקיו לתשעה משתתפים שלא זכו למקום בירחון זה להערותיהם.[23] ובאמת, כמה מהמשתתפים נתפרסמו אח"כ כגדולי תורה, מחברי ספרים, ורבנים בקהילות חשובות.

העורך (שעפ"י רוב פירט שמותם והראשי תיבות של עירם), כתב בדרך ארץ, פעם בארוכה ופעם בקצרה. לדוגמא: "אמנם קושיא מושכלת היא, אבל כבר קדמו הפ"י"... רק פעם א' כתב גם שם המשתתף רק ברמז — כי "דבריו אינם ראוים לדפוס כיון...

בסוף הקובץ הדפיסו קול קורא מהג"ר מאיר שפירא, לרגל סיום מס' פסחים והתחלת מס' שקלים וחתם "בלב מלא געגועים לאהבת תוה"ק ולומדיה".

אולם אפילו עם כל התלהבותם של המו"ל, ודברי חיזוק מהג"ר מאיר שפירא זצ"ל, לפי ידיעותינו יצא לאור רק חוברת א', בשנת תרפ"ה.

כפי הנראה א' מהסיבות היתה התנגדותו של האדמו"ר מגור להדפסת ירחון או קובץ שיהי' מוקדש רק ללמוד דף היומי.

אף שכידוע הי' האדמו"ר (בעל אמרי אמת) תומך נלהב של עצם הרעיון, אבל הי' נגד הטלת חוב על הלומדים הגדולים, הלומדים בעיון, ומחדשים חד"ת, לכתוב חדושיהם דוקא על דף היומי. הלומדים בעיון צריכים ללמוד במקום שלבם חפץ, האדמו"ר הביע דעתו במכתב שפרסם ב"א הרב פנחס יעקב לוין זצ"ל. וז"ל:

23 לא השיב פניהם ריקם בלי טעם, כשאר עורכים שאם לא ימצא הדברים חן בעיניהם דוחים אותם בקש.

חוברת א'. שנה א'.

האשכול

יכיל חי"ת של לומדי דף היומי במס' פסחים מן דף ב'—

מרגלא בפומי' דרבי מאיר גמור
בכל לבבך ובכל נפשך לדעת
את דרכי ולשקוד על דלתי תורתי.
(ברכות י"ט).

„כל ישראל בכל ארצות פזוריהם ישתתפו
בלימוד דף אחד גמרא בכל יום כפי התחלקות
הש"ס מן ר"ה תרפ"ד עד ט"ו בשבט תרצ"א".

החלטת הנגסי' הגדולה של
„אגודת ישראל" בוינה אלול תרפ"ג.

חמו"ל: שמשון פוגלמן.

המחיר זהוב אחד

פיעטרקוב—תרפ"ה.
מסודר בדפוסו של ר' חנוך העניך פאלמאן.

שער קובץ "האשכול" מיועד לחי"ת של לומדי דף היומי

"לב"א היקר מ' פנ"י הכהן שי'.

בדבר שראיתי הצעה בכתב או בדפוס (כי אינני זוכר) שיהיה נדפס חידושי תורה מהלומדים בדף היומי — לדעתי א"ג והטעם כי ע"פ רובא דרובא הלומדים — כלומר מי שיוכל לחדש — לומדים רק הדף יומי למען לא לפרוש מן הציבור, אולם בלי פירוש תוספות וראשונים ומבלי עיון כי על זה אחז"ל ללמוד במקום שלבו חפץ".

אין תאריך על מכתב זה, ולא ברור אם כוונתו לקובץ "האשכול" שי"ל בתרפ"ה, או לקובץ "הנצח" שי"ל ע"י צעירי אגודת ישראל בלבוב שנערך ע"י הרה"ג ר' ראובן הורוויץ בשנת תרפ"ז. שם היתה ג"כ מדור להערות וחדושים על דף היומי, "למען לא נתרגל ללמוד הדפים בשטחיות רגילה, רק ללמוד [ב]זך ההגיון, ועומק ההבנה", או לקובץ אחר שיצאו לאור ג"כ בהשתתפות הג"ר מאיר שפירא, בהתחלת מחזור השני בשנת תרצ"א.

מחזור שני — תרצ"א — קובץ "יבנה"

בהתחלת מחזור השני היתה התלהבות גדולה בכל העולם, ובתוך קובץ החרדי "יבנה" (שיצא לאור בלבוב בשנות תרפ"ט-תרצ"א) אף שהיתה בעיקר "ירחון ליהדות וספרות" בה השתתפו חשובי רבני פולין (גם הג"ר מאיר שפירא) בעיקר במאמרי השקפה ואגדה, הדפיסו הוספה מיוחדת (בניסן תרצ"א לחוברת ט"ו) על דף היומי — הערות, חדושים ובאורים.

וז"ל העורך הר' שלמה זלמן שפירא (ש"ב של הגר"מ שפירא). אודות נחיצות "במה מיוחדת" לעניני דף היומי:

דברים אחדים

דף-היומי — המלים האלו המה תכנית קבועה וברורה למדי; אחר אשר לימוד "דף היומי" נתקבל בכל תפוצות ישראל בארץ ובגולה ונעשה לקנין העם כלו ואחרי שעבר עליו מחזור הראשון של סיום הש"ס העולמי שהוחג ברוב פאר והדר בכל העולם וגם נתקבל בהתלהבות עצומה להתחילו מחדש במחזור שני נחוצה איפא במה מיוחדת אשר ממנה תשמע הד-קול לימודי כללי-עולמי זה, להרחיב, להעמיק ולהעשיר את לימוד הדף ברעיונות נשגבים, חידושים מקוריים וביאורים מועילים שיהי' תועלת גדולה בשביל לומדי הדף אשר קנאת סופרים תרבה חכמה.

הגשמת הצורך הזה היא מגמתנו בהוצאת המדור "דף היומי" שיופיע בתמידות על כל המסכתות בסדר הרגיל, בתור הוספה מיוחדה "ליבנה", ורק בהקוראים והתומכים תלוי הדבר שנוכל לגשם מטרתנו הנשגבה, לשפרו, לשכללו ולתקנו בכמות ובאיכות, ואם הי' ראשיתנו מצער, אחריתנו ישגא מאד להגדיל תורה ולהאדירה.

בהוספה המיוחדת השתתפו הג"ר מאיר שפירא בפלפול חריף בעניני גולל ודופק, הג"ר אהרן לעוויץ אב"ד ריישא, הג"ר ישעי' אשר יאלעס, סגן אב"ד סטרי, בהערות

קצרות בהלכה ואגדה, והג״ר משה חיים לויא, אב״ד פרעשויב ואח״כ פיעטרקוב (מחבר ספר הדרך לקידוש ה׳), בהערות מוסריות על תחילת המסכת, ועוד כמה רבנים ולומדים מפולין ואמריקה. הוסיפו גם מדור לחידות ושאלות של היכי תמצא בהלכה ובאגדה הנוגעות למס׳ ברכות, ומאמרים על ״דף היומי וערכו״ ולמוד תורה בחבורה, ומסיימים שדף היומי הוא ״כמין הפגנה עולמית לכבוד התורה״.

גם לירחון זו לא האירה המזל, יצא לאור עוד חוברת ואח״כ נפסקה.

מחזור הג׳ – שנת תרצ״ח – קובץ תלמודי ״דבר בעתו״

לרגל התחלת דף היומי במחזור ג׳, בשנת תרצ״ח, הוציאו לאור האחים הרב אברהם דוד חן אב״ד שנידובה, בעהמ״ס תשובת חן, ור׳ יחזקאל חן בגוברבה, קובץ תלמודי ״דבר בעתו״ ״מוקדש ללומדי וללימוד דף היומי. ״יכלול בתוכו חדושים מקוריים ובאורים נחמדים בהלכה ואגדה, הגהות, הערות והארות במשנה וגמרא, פירש״י ותוס׳ ומפרשי ראשונים ואחרונים על סדר מסכתות הש״ס, אשר יחדשו לומדי דף היומי דרך למודם במחזור הנוכחי, הוא מחזור ג׳״.

רוב המשתתפים היו ממשפחת העורך, מחבורת דף היומי בלאמזא, ועוד. כדאי לציין שגם כאן השתתף באופן קבוע הג״ר יחיאל אברהם בלאנקמאן אב״ד דשעברשין (גאון זה השתתף בכל הירחונים בדרך כלל, ובהקובצים שהיו מוקדשים לדף היומי בפרט).

העורך הי׳ גאון צעיר, חריף ובקי עצום שגאוני הדור כבר ברכו עליו החלל בספרו ״תשובת חן״, הג״ר חיים עוזר זצ״ל כתב עליו באריכות שלא כדרכו ...ראיתי... רב כח המחבר וחילו לאורייתא, מלא חריפות ובקיאות... חידושים ישרים משמחי לב... וכבוד חכמים ינחל להיות נושא דגל התורה, ויתפרסם לשם ולתפארת בישראל...

ביד נאמן כתב העורך הערות ותיקונים על מה שכתבו שאר המשתתפים, גם ספח בסוף הקונטרס מדור תשובות לכותבים כמו שעשה קודמו ״בהאשכול״. ביקש סליחה והוכיח לכמה משתתפים שרצו להדפיס הערותיהם, שאף כי דבריהם ״בכשרון נאמרו אינם לפי האמת...״

הקובץ האחרון נדפס בסיון תרצ״ט. בהקדמה שנכתבה באסרו חג דשבועות תרצ״ט כתב: כן לא פנינו לרבנן דפקיע שמייהו ביחוד שישלחו את ח״ת כ״א פנינו אל קהל הלומדים בכלל, כי עיקר מטרתנו שכל לומד יהי׳ לו מקום להכניס חדושיו אם אך טובים הם. לא נשאנו פני אדם להביט אם הכותב נמנה בין הגדולים או לא. העיקר שמנו פנינו אל החדושים בעצמם ובמקום שיכולנו לתקן דברי הכותב ראינו לתקן. מצדנו נשתדל בכל האפשר להוציא מת״י דבר מתוקן, אבל הופעת הקובץ בעתו בלי הפסק תלוי רק בזריזות הקוראים והחותמים.

וסיים בדברים הנוגעים ללב, ויורדים חדרי בטן. ״זכרו כי התורה היא מ״ע שאין הזמן גרמא. א״א להתעצל מפני התהו ובהו בעולם הפוליטי השורר כעת, וידענו כי רק בזכות התורה נושע תשועת עולמים״.

כ"ה, ניסן – סיון תרצ"ט חוברת כפולה ב–ג.

קובץ תלמודי

דבר בעתו

מוקדש ללומדי וללימוד דף היומי.

יכלול בתוכו הדושים מקוריים ובאורים נחמדים בהלכה ואגדה, הגהות, הערות והארות במשנה וגמרא, פירש"י ותוס' ומפרשי ראשונים ואחרונים על סדר מסכתות הש"ס, אשר יחדשו לומדי דף היומי דרך למודם במחזור הנוכחי, הוא מחזור ג'.

עורך ע"י **הרב אברהם דוד חן** בעהמ"ס „תשובת חן" אב"ד בשנירובה,
ויוצא לאור ע"י אחי העורך **יחזקאל חן** בגוברובה.

מחיר החוברת 1 זהוב.

נדפס בבית-הדפוס „מפיצי תורה ודת" ורשה יערסקה 36

„DOWOR BEYTOJ" Zeszyt II—III.

Druk. »Melice Tora Wudath« Warszawa. Ś-to-Jerska 36 Tel. 12-11-10.

Druk. „Pośpiech" Warszawa ul. Św-jerska 32

שער קובץ "דבר בעתו" מוקדש ללומדי ולימוד דף היומי

ספר "מגדי חיים"

ספר זה הוא הספר הראשון בו מוזכר בהשער שנתחבר מתוך עיון בלמוד "דף היומי", והוא "חבור חשוב ראוי לאחד הגאונים, הגדולים, המפורסמים ובישראל" (דברי הג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל).

הספר י"ל בשנות תשי"ג-י"ח ג' חלקים, כולל "עיונים באורים, והערות יקרות בדף היומי, מאת הרה"ג חיים פימשטיין ממגדיאל. מלפנים היה ראש "אגודת ישראל" ופרנס קהילת קלעצק. איש האשכולות הי', מצד אחד הי' ראש החברא ש"ס, והרביץ תורה לבעה"ב שלא על מנת לקבל פרס, מצד שני הי' יד ימינו של הג"ר אהרן קטלר זצ"ל בביסוס והיזוק הישיבה. אהבתו לבני הישיבה לא ידעה גבול. ואלמלא הוא לא הי' בנין להישיבה בקלעצק. הוא הי' חניך ישיבת וולוזין, ואף שלא שימש ברבנות לן כל ימיו באהלה של תורה. בסוף ימיו כשנהפך עליו הגלגל עלה לארץ, ישב ולמד יומם ולילה בצריף בודד וקטן במגדיאל. ואח"כ ניהל את התלמוד תורה שם, בה פעל גדולות ונצורות בכשרונותיו המצוינים בשדה החינוך.

רבני הסביבה ראו שבשכלו הבהיר וכפיקח עצום ידע להכריע בין בעלי דינים תקיפים, וצירפו אותו כשליש לכל דין תורה מסובך, נתפרסם כדיין מומחה, וגם רבנים מעיירות גדולות התיעצו עמו. הג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל עוד בשנת תרצ"ח התפעל כ"כ מספר זה מידידו מאז, עד שאמר לו שמוטל עליו "חוב קדוש" להשתדל להו"ל לתועלת הרבים. וכלי בקשתו מסר לו הסכמה מופלאה, בלתי רגילה — כה כתב שספר זה הוא "חבור חשוב שהוא ראוי לאחד הגאונים הגדולים המפורסמים בישראל".

המחבר הישיש, (שלא היה לו כסף) הדפיס הספר רק ט"ו שנה אחרי קבלת הסכמת הג"ר איסר זלמן זצ"ל. כיון שהספר אינו מצוי (ביחוד באמריקה) מצאנו שכדאי להדפיס דברי הג"ר איסר זלמן זצ"ל במלואם:

ב"ה יום ב', ח' לחדש אייר שנת התרצ"ח

פעיה"ק ירושלים ת"ו

הנה ראיתי את חדושי כבוד ידידי ורב חביבי הרב הגאון המובהק חריף ובקי סוע"ה מעמיק ומרחיב כש"ת חיים פימשטיין מעיר קלעצק ומאוד נהניתי מחידושיו הישרים בין כשהוא בא בקצרה בין כשהוא בא בארוכה בקונטרסים רחבים שהוא מברר סוגיות רחבות שמסתעפות להרבה מקומות בש"ס ופוסקים ומתוך עיונו העמוק מברר כל הסתירות והקושיות ומבארם אתת לאחת ויוציא לאור עומקה של ההלכה. ביחוד יש להתפלא על אוצר בלום כזה שנתחדש אצלו במשך זמן קצר מדי היותו באה"ק כשתי שנים, כי בחו"ל הי' סוחר ועסקן צבורי והרבה עסק בהרבצת תורה ויראת שמים ויש לו חלק גדול בהתיסדותה וקיומה של הישיבה הגדולה דקלעצק כשעברה מחמת הבולשביקים מסלוצק, וזו שעמדה לו זכותו הגדולה שעסק כל ימיו בהרבצת תורה ויראת שמים לש"ש שעזרו ד' לעת זקנה לחדש כנשר נעוריו ולחבר חבור חשוב שהוא ראוי לאחד הגאונים הגדולים המפורסמים בישראל.

ס פ ר
מגדי חיים

עיונים, באורים והערות יקרות
בדף היומי

ח ל ק א׳

זרעים וחצי מועד

מאת

חיים פימשטין ממגדיאל
בן לא-א מורי הרה-צ אברהם ואמי סורתי ליבה זכרונם לברכה
תושבי עיר קלעצק שברו-פ

גבעתיים. תשי-ג

קראתי שם לחבורי „מגדי חיים״ לזכרון שמי ולזכרון שם עיר מושבי מגדי-אל שבה ישבתי כחמש עשרה שנה ובה חדשתי והערכתי למעט כל חדשי על ש״ס, ופותחין בכבוד אכסניה.

כתבתי כיום:
גבעתיים, רח׳ המענל

והנה נפשו אותה להוציאו לאור וקראו וקראו בשם "מגדי חיים". ע"כ ידי תכון עמדו כי ספרו הוא בנוי באמת בדעת ישרה ואמיתית, והעוזרים על ידו בהוצאת ספרו יזכו לכל הברכות האמורות למחזיקי תורה ויזכו לעץ החיים ויהיו מאושרים בחייהם.

הכו"ח יום הנ"ל.

נאום איסר זלמן מלצר (אב"ד ור"מ סלוצק)

ר"מ ראשי להישיבה וראש המוסד הכללי עץ חיים בעיה"ק ירושלים תובב"א.

אולי גם בזכות דף היומי, זכה המחבר להדפיס ספרו כשהי' בימי שנות הגבורות. בהקדמתו כותב אודות עסקנותו בעיר קלעצק: "ולבסוף פגע בי הגלגל החוזר בעולם, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, כי ירידה זו היתה לצורך עלייה, כי זו היתה הנסיבה לעליתי לארצנו הק', ובבאי הנה קיימתי בנפשי אימרתו של השר האברבנאל ז"ל "חסורא מחסרא והכי קתני" וזכות א"י אהני לי, אבל קרוב לודאי שאין להימנע משגיאה ואני יגעתי בכל כוחי לכוון האמת ואם שגיתי אתי תלין משוגתי".

עוד כתב: קראתי שם לחבורי "מגדי חיים" לזכרון שמי ולזכרון שם עיר מושבי מגדי־אל שבה ישבתי כחמש עשרה שנה ובה חדשתי והערכתי כמעט כל חדושי על ש"ס, ופותחין בכבוד אכסניה.

בהקדמתו הוסיף שאע"פ שישב ולמד במושב קטן זה [כפי הנראה בלבדו] "אבל לרווחא דשמעתא מוכרח הוא לחברים שאחר דבריו יבקרו. ואני בבואי למגדיאל נודע לי שבכפר סבא ישבים שני גדולי תורה, שניהם מפורסמים, ה"ה הגאון ר' עזרא אלטשולר זכרונו לברכה[24] ויבדל לחיים טובים הגאון ר' אהרון יעקב קלפפיש (כעת הוא בירושלים)

24 שם הג"ר עזרא אלטשולר זצ"ל, נודע ללומדי דף היומי ע"י ספרו המפואר **תקנת עזרא** על מס' מעילה, ועוד. הי' מגדולי זקני הרבנים בליטא ומפורסם בתורתו צדקתו, ומדותיו החרומיות. נולד בשנת תרי"ט ולמד בישיבות מיר, וולוזין, ואיישישאק. הי' אב"ד בעיר קולטינאן ואח"כ בווינוטא מחוז טבריג. הוא הי' ה"מסדר קדושין" בחתונת הג"ר אביגדור מילר זצ"ל. והג"ר מרדכי גיפטר זצ"ל תמיד השתעשע בתורתו, ואמר הרבה דברים נפלאים בשמו ששמע בזמן השבע ברכות. עלה לארץ ונפטר בתרצ"ח ע"י אסון נורא בכפר סבא. עבר עליו אוטובוס ערבי, למרות זקנותו הי' ער ורענן כאיש צעיר, הי' סמל השקדנות והיגיעה בתורה.
הגאון ר' אהרן יעקב קלעפפיש זצ"ל הי' מלפנים אב"ד שנאדאווא הסמוכה ללאמזא, ואח"כ ר"מ בכפר סבא, ובסוף ימיו "הגדול שבחבורה" מעורכי "אוצר הפוסקים". הג"ר א"י פינקל ראש ישיבת מיר בהסכמתו על ספר "מנחת אהרן" שנדפס לאחר פטירתו כתב בתוך דבריו: שהגאון המחבר זצ"ל הי' מגדולי הדור מפורסם בחריפותו ובקיאותו בש"ס ופוסקים... והי' שקדן גדול ונפלא... בעומקה של הלכה... חדושים מאירים האלה אינם צריכים להסכמה... בהקדמת הספר תיאר הסופר ר' בצלאל לנדוי ע"פ עדות המשפחה טיב התמדת הג"ר אהרן יעקב זצ"ל, לא הלך לישון עד חצות, ובשעה שלש לפנות בוקר, הי' קם עם מעירי שתר ועסק בתורה, משהונהג "דף היומי" בישראל הצטרף ללומדיו... ומעלה אחרת היתה בו — בשבת חזר על כל שבעת הדפים שלמד... .... אין

ונתודעתי להם ונעשה בינינו החלטת גומלין, הם התנדבו לבקר דברי ואני קבלתי עלי לבקר דברי שניהם. והרבה דברים נתרחבו ונתרוחו על ידם".

ספר מגדי חיים נחקבל בשעתו לפני חמישים שנה בעולם הלומדים בא"י בהערצה גדולה, מפני שהי' בו כמה מעלות כפי דברי המחבר בסוף הקדמתו: "בזה אסיים ואומר: שרומה אני שחבורי זה הוא ספר שוה לכל אדם. יש בו דברי עיון בשביל חריפי הישיבות, יש בו באורים לאנשים כערכי ולפחותים מערכי ויש בו הערות מאירות לקטנים וגם לגדולים".

הג"ר צבי יהודא מלצר האריך בתיאור דמותו במאמרו המצוין "מבצר של תורה" (בספר פנקס קלעצק): אני קורא ומדפדף בשלושת הכרכים של ספרו הגדול "מגדי חיים" ודמותו הזכה עולה לעיני רוחי, זה האיש שחייו ארוגים בחיי הישיבה בקלעצק... מדייק הי' בסגנון ובלשון, בדיבור ובכתב... דיבר תמיד לענין... חידושיו העלה בצורה פופלארית למדנית, באופן שכל למדן יכול... להבינם בנקל". כדאי ספר זה שיודפס מחדש לתועלת עולם התורה, לומדי דף היומי.

ז

מסירות נפש ללימוד דף היומי

חסידי סלונים ושאר יהודי ווילנא, מוכים על לימוד ה"דף היומי" בגיטו וילנה, ביום החילולא של הרב דלובלין זצ"ל

הר' יוסף פוקסמן מברנוביץ (ידיד נאמן לאאמו"ר הג"ר אשר כ"צמאן זצ"ל הכ"מ) כתב אודות לומדי דף היומי בגיטו ווילנא. וז"ל:

באוקטובר 9 1942 נתפרסמה ברחובות וילנה פקודה רשמית, בשלושת השפות: פולנית, ליטאית וגרמנית, חתומה על ידי הקומיסר הנאצי וולף, בה נאמר כי לשם מניעת מגיפות ומחלות מדבקות, יש לסגור לחלוטין את בתי-התפלה של כל הדתות.

אחרי הימים הנוראים, הודבקה על לוחות-הפרסום בעיר מודעה נוספת, בה נמסר על פקודה לסגירת כל בתי-הכנסת, הקלויזים ובתי-המדרש בעיר. ואכן, עוד באותו יום נגעלו כל בתי הכנסת בגיטו ונחתמו בחותמת שעוה משטרתית, על ידי טוראי "המשטרה היהודית".

אולם בוילנה היתה קיימת קבוצת לומדי ה"דף היומי" בקביעות, אשר מיאנו לוותר על לימוד הגמרא בצוותא. היה זה באחד מימי השבוע שקורין בה פרשת לך-לך, ז' ימים לחודש חשון, ביום בו חל יום ההילולא ה-9 לגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מחוללה

פלא, שעם "חכרותות" כאלו שברו, וליבנו דבריו הצליח בספרו מגדי חיים שגדולי התורה העריכו אותו כ"כ והמליצו עליו שיש בו "תועלת הרבים".

ופטרונה של "ישיבת חכמי לובלין". ה"דף-יומי'ניקים" כפי שקראו להם, סירבו בשום אופן לוותר על לימוד ה"דף" בציבור ביום זה.

ואכן, נלמד ה"דף יומי" גם הפעם ב"יאגיכעס קלויז", ואחרי תפלת מנחה אמרו "קדיש" לעילוי נשמתו של הגאון מלובלין זצ"ל. אך לפתע-פתאום התפרצה פנימה קבוצת "שוטרים יהודיים" ובאלות גומי שבידיהם החלו להרביץ באנשים שלמדו גמרא ולפזר את הקהל מן המקום. היהודים נמלטו ברובם על נפשם, רק 15 אנשים מקרב חסידי סלונים התעקשו להמשיך בלימוד וסירבו לצאת מן הקלויז. אולם השוטרים שהפליאו את מכותיהם גברו עליהם וכשהם מוכים ופצועים עד זוב דם, בגדיהם קרועים לגזרים, הושלכו היהודים מן הקלויז החוצה ושער הקלויז ננעל והותחם שוב בידי המשטרה היהודית.

מרשימות-יומני, אשר כתבתי בגיטו, הריני מעתיק את השמות הבאים של לומדי ה"דף היומי" המתקוממים באותו ערב של יום ההילולא דמהר"ם שפירא זצ"ל, כנגד ה"משטרה היהודית", בסרבם לוותר על שיעורם הקבוע. ביניהם היו: ר' יעקב זוין, ר' יוס'ל ביאליסטוקר, ר' ניסן יפה, לנדוי, בורקה, לעוו, קוזלובסקי, אפשטיין, יעקובזון, הרב ר' משה וינברג והרב ר' אברהם אליעזר קויאט, מחסידי סלונים הנמלטים מברנוביץ, וכן המשורר חיים סמיאטיצקי והעסקן זליג קלמנוביץ.

קלמנוביץ היה היחיד שהמשטרה היהודית נהגה בזהירות כלפיו, הוא היה האחרון שיצא מן הקלויז מעצמו, אחרי שכל היהודים הוכו וגורשו.

אך יותר מכולם סבל המשורר סמיאטיצקי, על העזתו להתקומם נגד השוטרים היהודים. בערב ערך פטרול משטרתי יהודי חיפוש בביתו והחרימו כל חפץ בר-ערך שנמצא ברשותו.

כעבור יומיים נודע בגיטו, שכל שמונת הסרג'נטים היהודיים, המשתתפים בהתנפלות הברוטאלית על לומדי ה"דף היומי" ב"יאגיכעס קלויז", הורדו מדרגתם למשך חודש ימים בתור עונש, על פי פקודת ראש הגיטו יעקב גנס. העונש ניתן אחרי ביקורו של קלמנוביץ אצל יעקב גנס...

כל היהודים המשתתפים בשעור ה"דף היומי" שהוזכרו לעיל, ניספו על קידוש השם בימי השואה האיומה. יהא זכרם חרות לנצח, עכ"ל.

לזכר הרב חיים סעמיאטיצק זצוק"ל — שמסר נפשו על למוד דף היומי

צריכים להוסיף איזה פרטים על קדוש זה שמסר עצמו על דף היומי — ר' חיים סמיטיצקי זצוק"ל הי"ד.

נולד בטיקטין בשנת תרס"ח, למד בישיבות, רדין, לאמזע, וקלעצק. ואף קיבל סמיכה לרבנות, אולם לא רצה לעשות התורה קרדום לחפור בה. עוד בשנות נעוריו בימי למודו בהישיבות התחיל לחבר פיוטים ושירים מלאי רגש, הי' איש מורם מעם, אציל הרוח, ועדין הנפש.

בתרפ״ט בא לווארשא, והקדוש הלל צייטלין הי״ד נתרגש מסגננו ומהתוכן העמוק של שיריו, עידד אותו להדפיסם כדי לרוות צמאונם של חברים לדעה, נשמות גבוהות בעלי הרגש. פרנסה בצמצום הי׳ לו ממשרה ״חשובה״ של שומר לילה בחנות לשמור הסחורה מגנבי וורשא[25]. עם כל זה לא הזניח למודו, והמשיך ללמוד בישיבת בית שמואל בוורשא אצל הג״ר שרגא רייף זצוק״ל מבריסק.[26]

בירחון בית שמואל, בחוברת א, ורשה, תרצ״ז, סימן י׳ נדפס חד״ת בדין אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות מאת ר׳ חיים סמיטיצקי עם הערות העורך. כדאי שחד״ת אלו מבן תורה מצוין, שמסר נפשו על דף היומי יודפסו מחדש. כאשר הנאציס ימ״ש כבשו ורשה הלך לביאליסטאק, אח״כ היגר בשנת תש״א לווילנא, והצטרף לצעירי אגודת ישראל, שם למד דף היומי במסירות נפש, נשאר ירא וחרד כל ימיו, בחיסול הגיטו נרצח עם שאר קדושים ע״י יריות מהרוצח קיטל בתש״ג הי״ד.

היה אחיו של הגאון המפורסם ר׳ יצחק צבי סעמיאטיצקי זצ״ל (מגדולי תלמידי ישיבת מיר, הנודע בעולם הישיבות בשם ר׳ זיידל טיקטינער) ר״מ בישיבת תורת אמת, לונדון, מחבר ספר נחלת יצחק, ירושלים תשכ״ב.

כמה משירי ר׳ חיים סעמיטיצקי נדפסו ג״כ בהכנוי שהי׳ נודע בהישיבה — חיים טיקטינער.[27]

25 ״משרות״ בזוית כאלו שמשו ב״פנימיה״ של בני הישיבות בפולין, וכידוע זו היתה א׳ הסיבות על הצורך להשלים הבנין המפואר של יח״ל — להרים כבוד התורה. וכן צעק הג״ר מאיר שפירא (בהועידה הארצית הג׳ של אגודת ישראל): ״בגלל התנאים הגרועים האלה שבהם חי בחור-הישיבה נשבר עוזו, איפוא לנים בחורי הישיבות שלנו? בחנויות, כממלא מקום שומר לילה, הפנים מתאדמים מבושה כשאנו רואים את הגמילות חסד הגדול שיהודים עושים... שמרשים להם ללון בחנויותיהם... הנה הנער הזה אשר ביישנו אותו בחנותו והוא רועד כולו מפחד וקור — הוא שעליו להיות מורה הוראה בישראל, ממנו דורשים שיקיים ״לא תגורו מפני איש?...״ הוא הי׳ אומר באירוניה, בואו ונחזיק טובה לגנבים, שאלמלא הם לא היו מרשים לבחורי ישיבה להכנס לחנות.

26 גאון זה שכינום שמו כמעט בלתי מוכר, הי׳ מגדולי תלמידי הגאון בעל ״אמרי משה״ בישיבת תורת חסד בבריסק. עוד בבחרותו, בשנת תרפ״ג הי׳ הוא כמעט היחיד מבני הישיבות בליטא שהשתתף בירחון ״בית המדרש״ [נלווה אל ירחון ״שערי תורה״ שי״ל בוורשא] שהי׳ מיועד לחד״ת של בחורי חמד בעיקר מפולין. שימש ג״כ כראש הכולל באטוואצק בנשיאות הג״ר אברהם קלמנוביץ זצ״ל אב״ד טיקטין. שם נתודע אל האדמו״ר מסוקולוב זצ״ל, ואף כתב הערות חשובות ״על דברי אדמו״ר הגה״ק מסוקולוב שליט״א במה שהשיב להגאון מהר״מ זעמבא שליט״א״ בירחונו ״בית שמואל״ (לחדושי תורה בעניני הלכה בהשתתפות גאוני הדור וחכמיו), חוברת ב׳ סימן כ׳, ורשה תרח״ץ. שם מביא מערכה חשובה ״מה שאמר לי הגאון ר״מ זמבא״ כענין זה וזה גורם, שלא נדפס בספרי הגר״מ זמבא זצ״ל.

27 ועי׳ גם מש״כ עליו ר׳ משה פרגר, אנטאלגיע פון רעליגיעזע לידער און דערציילונגען נ״י תשט״ו עמ׳ 71.

ח

מנהגי דרשת "ההדרן" – ציצים ופרחים לתורה – דלא תתנשי מינן

סיום הש"ס מחזור ג' בירושלים עיה"ק

בשנת תש"ו לקראת יום הש"ס במחזור השלישי לא היתה סיום מרכזי משותפת, אבל מרכז אגודת ישראל בא"י פרסמו קול קורא בה בקשו חברי אגו"י לארגן... סיומי הש"ס, אסיפות פומביות, סעודות מצוה, ומסיבות חברים.. ראשי הישיבות... מנהלי בית יעקב מתבקשים לסדר חגיגות לפני התלמידים(ות) ולצוות עליהם(ן) לבוא ללימודים ביום נעלה זה בבגדי שבת ויו"ט... ביחוד הדגישו מנהג ישראל – "יש לכבד את המרא דאתרא או תלמיד חכם ויר"ש נכבד בהדרן חגיגי לשלב את סיום הש"ס בתחילתו.."

ואכן בי"ד כסלו הגיע "שיא רוממות היום בהיכל ישיבת מאה שערים בשעה 3 אחר הצהרים," אז דרש הראב"ד הגאון האדיר, שר התורה מוהר"ר זליג ראובן בענגיס זצ"ל בהלכה ואגדה, גם פרסמו בערך שבוע קודם החגיגה ששה שורות של מראה מקומות כדי שהשומעים יוכלו להכין עצמם כדי להתענג ולהבין דבריו העמוקים המסולאים מפז. בעל "לפלגות ראובן" נשא ההדרן המרכזי יותר משעה, ושילב גם עניני פרשת השבוע[28] עם הסיום.

דרשת "הדרן" – ציצים ופרחים

מנהג זה של דרשת "הדרן" לקשר סוף המסכת לתחילתה היא מנהג עתיק יומין. אולם עדיין לא נחקר כראוי מבחינה היסטורית ראשית מנהג זה התפשטותו, התפתחותו, צורותיו המגוונות, וסגנונו המיוחד בארצות שונות במשך הדורות.[29]

28 במשך היום דרשו גם הגר זלמן סורוצקין אב"ד לוצק "על קדושת היום", והרב משה בלויא על הג"ר מאיר שפירא זצ"ל.
כזה אביע תודתי לידידי הרה"ג איש תבונות ר' משה קאלאדני שליט"א, מנהל ארכיון אגודת ישראל, שפתח לפני אוצרותיו היקרים, אוסף דברים חשובים כרוזים, מכתבים ומאמרים אודות ההיסטוריה של דף היומי מתחילת התקנה עד ימינו. כרוך שנתן עולמו לשומרים.

29 צעד ראשון כזה עשה ידידי מותיקי לומדי דף היומי, ביבליוגרף מובהק, ר' טוביה פרשל שליט"א במאמרו "ספרות ההדרנים" בסוף ספר סיומי המסכתות במשנה ובתלמוד בבלי מהרב שמואל קלמן מירסקי, נ"י תשכ"ב (עמ' רס"ה-רצ"ד), רשימה כיבליוגרפית של 282 ספרים שיש בהם הדרנים סיומי מסכתות וגם באורים לנוסח ההדרן. אני זוכר עבודתם חשובה זו איך שעבר על אלפי ספרים בספרית מתיבתא תורה ודעת ועוד ספריות, הלואי שיפרסם גם רשימתו השניה של הדרנים ודרושי סיום שראו אור בכתבי עת רבניים וכעתונים. באמת מצאתי בספרית אאמו"ר זצ"ל הכ"מ, ספר יקר המציאות לקוטי שושנים שנדפס באמצע המלחמה, שנת תש"ד בגרוסוורדיין, שהקדימו קצת בזה הג"ר יוסף הכהן שוורץ זצ"ל "בקונטרס ההדרנים" שסידר מראה מקומות להדרנים באופן שימושי ביותר, על סדר המסכתות. גם בספר אוצר הבאורים והפירושים, להג"ר פנחס יעקב הכהן, לונדון, תשי"ב, יש מדור של "חדושים ובאורים על ענינים מיוחדים בש"ס", שם נרשמו גם ספרים עם הדרנים וסיומים, אבל הם מעורבים עם ספרים על ענינים אחרים כמו מאמרי רבה בר בר חנה, וחכמי דבר אתונא.

מודים שעתה הלשכה לעתונאים את חוכן ההודעה.

סיום דף היומי נדה ע״ג. **דגל תורה** התחלת דף היומי ברכות ב.

אל עם ה׳ היושב בציון והשוכן בארצנו הקדושה!

תושבי ארץ הקודש נשארו בקודש״א לפליטה אחרי שרוב מנין ורוב רובו של בנין עמנו נחרב בעוה״ר.
הישיבות ומרכזי התורה בגולה לצערנו אינם ואין לנו שיור רק התורה הזאת — תורת ארץ ישראל.

הובה כפולה ומכופלת מוטלת עלינו על כן להרים את קרן התורה בארצנו הקדושה.

הבה נגבר את יום יד בסלו יום אשר בו יסיימו השיש

אלפי אחינו בכל הפזורות ישראל. ליום הזיטת קרן התורה

להתדיר את רוח התורה בשארית הפליטה.

תכניתנו בזה כן: בשבת קודש פרשת ויצא, יב כסלו, בתור הקדמה ליום הגדול יגאמו בכל בתי הכנסת לפני קריאת התורה
על ערך קבוצת עתים לתורה.

ביום הראשון אור ליום יד בסלו יום תג סיום השיש יובו בכל בתי הכנסיות בתפלה ערבית נרות לכבוד היום הגדול.

יום הגדול יום שני יד בסלו יוהג ברב פאר והדר

ביום זה יזכרו ראשי הישיבות, מנידי השעורים, מלמדי בתי הה״ת לפני תלמידיהם על ערך קדושת היום.
ביום זה יתיחדו בני הישיבה והניכי הת״ת בכל מקום שהם לשעה אחת עם הגולה, יזכירו את נשמות סרנן ורבנן רבבות בני הישיבה וכאות אלפי הצביר וכליוני אחינו ואחיותינו שנהרגו על קדוש השם אשר נספו בעוה״ר בשנות הכלחמה, ויתפללו לשלום שארית פליטתנו. בשעה 11 לפני הצהרים.

שיא הסמכות היום בהיכל ישיבת מאה שערים בשעה 3 אחר הצהריים
הגאון האדיר שר התורה הראב״ד מוהר״ר זלינ ראובן בענגיס שליט״א

ישא את ההודן

מדאה מקומות לסיום השיש מדף היומי: ליום כסלו תשו יום ב׳ פ׳ וישלח. פעיהק ירושלים הובב״א.

שלחי נדה פלוגתא דאב״ע ורב״ע אי הלכתא כיוהו אי קראי נינהו — ושם בתוס׳ ד״ה אלא.
כתריהין דיש פ׳ ברכות וכל הגאבלין ל״א וכו׳, ושם ד׳ כ׳ ע״א ד״ק הא דאב״ע הא ד״ע דתנוא וכו׳ ושם בתוד״ה ראב״ע.
אבחים ה׳ ע״ב שיב מדרש חלה, ושם נ״ם ע״ב ובתוס׳ שם ד״ה ולא, ובמהרש״א שם. ושם סנ״ה א. וב׳. פרוגתת רבי וריל קר סיהא עכו
בעורה. ובתוס׳ שם ושם עיר ע״א ביצר בולין פלוגתת ריה״ג ורבע. ושם כ״א ע״ב ובתוד״ה כל שנשארו בחיטה. ושם ק״ב ע״ב.
בכ״ן סיה ע״א בתוס׳ שם ד״ה ואיבד בסוף דבריהם. בחולין דיש נוה״כ — סה שעיבוד לפרשת השבוע.
סנהדרין נ״א. עם ע״ח ע״א פיס ע״א.

הרב הגאון הגדול מוהר״ר זלמן סירוצקין שליט״א אבד״ק לוצק
ישא בשא על קדושה היום

הרב משה בלוא שליט״א ווד״ מרכז אגדת ישראל בארץ ישראל

יתאר את הזכות השגה בכנסיה הגדולה בה הציג הגאון סהרים שפירא הציל את רעיון הדף היומי.

הבה ונתחזק בחזוק התורה כי שעה גדולה היא זו!
הריטו ברוח גבורה וביד רמה את:

דגל התורה

הוגות סיום הש״ס ברזל אביב

ביום ראשון פ׳ וישלח י״ג כסלו תש״ו בשעה 7 בערב
תתקיים א״ה ב.היכל התלמוד׳ תל אביב יהודא הלוי 13
הגינת סיום השיש של „דף־היומי״ העולמי
„סיום השיש והדרן״ ישא: הגאון רבי יוסף בהגמן מפונביז
על „דף־היומי ויוצרו״ יגאם: הרב ז. ינקלביץ
הפותה: הרב י. מ. אברמוביץ תלמיד ישיבת הבמי זובלין
הגאונים יוצרו ע״ר רב־קול ברהבת רה׳ מיכאל ע״ר היכל התלמוד (מקומות מיוחדים עבור נברות)
הכניסה הפשוטה, תנו כבוד לתורה ובואו בהמונים
בתכנית ההגינה: מקהלה בניצוחו של ר׳ יעקב תלמיד

מודעה על סיום הש״ס, מחזור ג׳, בסלו תש״ו, לז״נ קדושי החורבן, ירושלים עיה״ק

טעם יפה על הצורך לעשות "ציצים ופרחים" בשעת סיום מסכת אמר הגה"צ ר' מרדכי ווייצל-רוזנבלאט זצ"ל", (המפורסם בכנוי החיבה — ר' מרדכילע אשמינער ואח"כ כר' מרדכילע סלונימער).[30]

בהקדמת ספר הדרת מרדכי מהגאון הנ"ל תיאר המו"ל[31] מעמד הסיומים של החברה ש"ס ואיך ע"י ההדרנים שנאמרו נתוספו תדיר ספסלין בבי מדרשא. הוא מתאר העונג שהי' להם כאשר שמעו:

"דבריו המאירים מפורש יוצאים מפיו המפיק מרגליות... ויפה דימה רבנו שליט"א [הגר"מ מסלאנים זצ"ל] באחת מפתיחותיו את חלקי ה"הדרן" שנהגו המפלפלין לדורשן, לדוגמא מדרך העולם, בהשיא איש את בתו עשה יעשה לה ערכי בגדים מחומר טוב וחזק למען יעמדו ימים רבים. לא כן השמלה אשר הוא עושה לה ללבוש בשעת חופתה עושים מחומר דק ורך, ואין מביטים אז על טיב החומר וקיומו, יען כי אינה עשויה ללבוש בכל יום, ורק על יפיה וחין ערכה, ולכן יעדוה ויפארוה ברקמות וציצים ופרחים, ובכל זאת נמצא גם בהם כמה עדיים ופרחים העשוים גם מחומר טוב וחזק כראי מוצק, ובכן בשמלת חופה נפגוש בה שתי מעלות גם יחד: "חן ויופי-חזק ועז".

ככה בסיים איש ומה גם חבורה שלמה מסכתא אחת מש"ס, איתא בזוה"ק שהוא יום שמחה לפני המקום כעין אפדיון ויומא דהילולא, והקב"ה חדי בה כחתן עם הכלה, ולכן נהגו לעשות לה שמלה חדשה (כדרשת חז"ל סנהדרין) בחילוקא דרבנן

30 אודות גאון וצדיק זה שהי' מפורסם כה"בעל מופת" הכי גדול בליטא, ונהרו אליו אלפים גדולים וטובים מכל העולם לקבל ברכותיו ע' הביבליוגרפיה בהמונוגרפיה החשובה של ר' עקיבא בן עזרא, "ר' מרדכי'לע מסלונים", ת"א תשי"ח.

31 הרב יהודה אידל ציזלינג, מחבר ספר ילקוט ארץ ישראל. וכעין זה מוסרים בשם הג"ר יעקב יוסף זצ"ל, אחר שנפטר הגאון בעל עונג יו"ט בעיר ביאליסטאק, הציעו לו ראשי הקהל שיקבל הרבנות. כשהיה בביאליסטאק בקשו ממנו שישא נאום בחינה, אבל סירב ונמוקו עם שאין זה כבוד הרבנות. אולם בעת ההיא הי' סיום הש"ס של החברה ש"ס בביהכ"נ היותר חשוב בו התפלל גדולי הלומדים וחשובי העיר, הפצירו בו שלכל הפחות יגיד הדרן וע"ז הסכים (אע"פ שלא הי' מוכן מקודם) והתחיל בהקדמה זו:

כל החפצים, בגדים או כלים ראוים שיהיו חלקים בלי קמטים, כי הקמטים משחיתים את נוי הדבר וגם אינו יכול לעשות מלאכתו כראוי. רק כלי אחד יש שנחרון ומוכרח שיהי' דוקא "געדרייט" וזה מקדח (דריל בלע"ז), וכן בחדושי תורה צריכים שיהיו דברים ישרים, מתקבלים על הלב, יוצא מן הכלל היא אמירת הדרן שצריכין לשלב ולקשר סוף המס' לתחילתו אז מן ההכרח להשתמש קצת בדרך הפלפול שלפעמים חידודו קודם לליבונו. ואח"כ הגיד פלפול עצום בחו"ב בהלכה ואגדה, וכל הנאספים התפלאו בתכמתו בתורה ופקחותו בהוויות העולם, ומיד הסכימו לקבלו בתור אב"ד העיר, לבסוף לא יצא הדבר בפועל כי אדם חשוב א' לא חתם על כתב הרבנות, והג"ר יעקב יוסף סרב לקבל כי רצה דוקא שלא יחסר אף אחד (עפ"י ספר קרני אור ח"א מש"ב הרה"ג ר' ירחמיאל קומין זצ"ל בשם אביו הג"ר ישראל יצחק זקנו של הג"ר אברהם קלמנוביץ זצ"ל שנסע עם הג"ר יעקב יוסף לביאליסטאק לעורר דעת הקהל שיקבלו אותו כרב, נ"י, תש"ו עמ' קיא.).

ובפלפולא חריפתא — כי הקב"ה חדי בפלפולא — ע"כ עלינו לפאר ולהדר אותה **בציצים ופרחים** בעדיי הוד והדר לצבי ולכבוד, מבלי הבט אל חומר הענין שיהי' בנוי כחומה בצורה מכלי הניד אותה ממקומה. — ובכל זאת כמה **ציצים ופרחים** נמצאות בה, הבנויות בסברות ישרות עמוקות וחזקות, ויישובים לכמה סוגיות חמורות, אשר עז והדר להן גם יחד.

ועוד אמר:

דעפי"ז יובן מה שאומרים בהדרן עלך וכו' לא תתנשי מינן מסכתא כו" אשר יש לדקדק מה ענין זה להדרן עלך כו, ואמר רבנו שיחי' עפ"י ש"ס עירובין פ' כיצד מעברין, דאיתא שם וממדבר מתנה, אם אדם עושה עצמו כמדבר כו' תורה נתנה לו במתנה, ופירש"י כיון שהתורה שלו במתנה לא ישכח אותה יעו"ש. והנה איתא בדרז"ל למה ניתנה תורה במדבר, לרמז שהתורה היא הפקר לכל כמדבר, שכל מי שרוצה יוכל ללמוד בה ולזכות בכתרה. ואמרינן בב"ב ד' נ"ד הצר צורה בנכסי הגר זכה בה, ופירש רשב"ם שעשה שם **ציצים ופרחים**, אם כן כיון דעשיית **ציצים ופרחים** קונה בנכסי הפקר שיהי' שלו, משו"ה אחר סיום מסכתא אומרים **ציצים ופרחים** ובזה הוא זוכה בתורה שהיא כנכסי הפקר, וא"כ כיון שקונה שיהי' שלו משו"ה לא ישכח אותה וכפירש"י בעירובין הנ"ל, וזהו שאנו אומרים בההדרן עלך כו' לא תתנשי מינן מסכתא כו' — ודפח"ח.

ט

דף היומי בארצות הברית

התחלת לימוד דף היומי באמריקה: **צעירי אגו"י**, סניף א', ור' יהושע זאב גאלד זצ"ל

החלוצים בראשית ימי למוד דף היומי באמריקה היו החברים שיסדו שיעור דף היומי בסניף הראשון של "צעירי אגודת ישראל" במורד מזרח העיר ברחוב קולמביה 122. כדאי להזכיר שמות המארגנים, מגידי השיעור והפעילים בענין נשגב זה: בראש היו ר' יהושע זאב גאלד, ר' יצחק מצגר, ר' משה זאב כ"ץ, ור' משה יהודא גלייכער ז"ל, (לשאר שמות הגבאים, המזכירים, ונשיאי סניף זה, ראה צילום המודעה משנת תרפ"ז עם ציון התאריך של דף היומי — סוטה י"ח, אודות "קאנצערט" לטובת צעירי אגודת ישראל, שהתקיימה בביהמ"ד הגדול) וכן כתב המנוח איש אגודת ישראל, ר' משה יהודא גלייכער ז"ל (בהמודיע י"ח אב, תשל"ג):

כאשר החליטה הכנסיה הגדולה הראשונה של אגודת ישראל בתרפ"ג על הנהגת ה"דף היומי", היו אלו צעירי אגודת ישראל הראשונים לשמוע את הקריאה של גדולי ישראל להתחיל בלימוד הדף היומי ובהפצת הרעיון בקרב ההמונים, ור' יהושע זאב היה מהראשונים בשטח זה באמריקה.

בעזה"ש | התרפ"ז | דף יומי, סוטה י"ח

פראגראם

אין דער פאָרם פון א זשורנאל

רעדאגירט פון די ארענדזשמענט קאמיטע פון

צעירי אגודת ישראל

סניף א'

צום נראנדיעזען קאנצערט וואס קומט פאָר

זונטאג נאכט, דען 12טען דעצעמבער, ז' טבת, התרפ"ז.

אין בית המדרש הגדול, 60 נארפאלק סטריט, ... יארק

מיט דער וועלטבעריהמטען חזן **זאוועל קווארטין** ...

מיט דעם בעגלייטונג פונ'ם דאבעל כאהר אונטער די פירונג פון ל. פ. אכאן.

טשערטאן פון אבענד, מ. י. גלייכער.

בנימין הירש. יחזקאל פוינעל, י. ז. נאלד וועלען זיין די רעדנער.

חזן קווארטין

מיט'ן כאהר

וועלען דאוונען מעריב

וועלען זינגען רפאינו

אתה נגליתה

אבינו מלכנו

אדם יסודו מעפר

הנני העני ממעש

אתה יצרת

ישראל בטה

אין אנדערע

בעאמטע פון צ. א. י. סניף א.

בנימין הירש, פרעזידענט

יחזקאל פוינעל, וויס פרעזידענט

צבי זעליג בערלינער,

פינאנס סעקרעטער

נתן הארוויטין,

קארעספאנדינג סעקרעטער

פ. ה. שעהנפעלד, פראס. סעק.

יוסף וויינריב, קעשיער

משה אייכענטאל
משה ווינטנער
פישל אייכענטאל
דוד וואכטענהיים

דקנין
כפרים

פראגראם קאמיטע:

יחזקאל פוינעל

פישל אייכענטאל

צבי זעליג בערלינער

נתן הארוויטין

בנימין הירש

מ. י. גלייכער

ZEIREI AGUDATH ISRAEL

122 COLUMBIA STREET, NEW YORK

„דף-היומי"

פון י. ז. גאלד

טעגליכער בלאט גמרא, געלערענט ביי „צעירי אגודת ישראל"

אין דער צייט ווען פרעמדע כאוועגונגען דרינגען אריין צווישען אונזערע מאסען; ווען צעחנדלינע יונגע פארטייעלעך פארנעמען דעם פלאץ פון'ם אלטען „ישראל גוי אחד," ווען יעדע פון זיי זוכט צו באווייזען אז נאר איהר פראגראם איז די איינציגע רעטונג פאר'ן קיום פון אונזער פאלק, און ווען דער וואר „יוד" קריגט אן עלאסטישען באגריף, איז עס ביי איינעם געלד אויף צדקה, וויל עס א צווייטער יוצא זיין מיט רעדען העברעאיש, און ביי א דריטען איז גענוג צו לעזען א ביכעל געשריבען אין אידיש, א. ז. וו. א. ז.

אט אין דער צייט געפינען זיך אויך יונגע לייט, קינדער פון היס-טארישען „עם קשה עורף" וועלכע פראקלאמירען מיט שטאלץ, דורך ווערטער און מעשים — „דער פראגראם פון אידישען פאלק איז זיין נצחיות'דיגע תורה, די תורה פון סיני. פון דעם גרויסען ים התלמוד האט דער איד זיין גייסטיגע שפייז געשעפט, און פון דארט וועט ער אויך שעפען אין זיין אייביגער צוקונפט."
אט דאס דערצעהלען די צוויי ווערטער, „דף-היומי."

אין דער שפעטער שטונדע פון א ווינטער נאכט, נאך א טאג פון ארבייט, מיה און אנשטרענגונג, געפינט מען זיי ויצען ארום א לאנגען טיש ביי אפענע גרויסע ספרים — זיי לערנען דעם „דף-היומי."

נאך א טאג א לאנגען אין מיטען זומער, ווען די זון האט געברענט גאר אזן רחמנות, שון שפעט ביי נאכט און די היץ איז נים קלענער, זיצען זיי נאך איינגעבויגען איבער אלטע גמרות —
זיי לערנען דעם „דף-היומי."

סיום המסכת

אלס רעזולטאט פון לערנען דעם „דף-היומי" האבען די צעירי אגודת ישראל סניף א', געפייערט דעם סיום אויף מסכת כתובות, זונטאג, דעם 28טען נאוועמבער, 1926, אין דער גרויסער סאקאלאווער שוהל, ווילעט סטרים, ניו יארק.

דער משערמאן פון אבענד איז געווען חבר י. ז. גאלד, וועלכער האט געחאלטען א שעהנע ערעפענונגס-רעדע. חבר יצחק מעצגער ווערט פארגעשטעלט צו מאכען דעם סיום אויף מסכת כתובות און משה זאב כ"ץ צו מאכען די התחלה אויף מסכת סוטה.

דאן ווערט פארגעשטעלט הרב וויים, פון דער שוהל, וועלכער האט נערעדט וועגען די וויכטינקייט פון למוד התורה.

This Project is sponsored by the Association for Jewish Studies and the National Foundation for Jewish Culture

לא אשכח לעולם את ה"סיומים" הראשונים שערכו ה"צעירים" על כל מסכת ומסכת. היו אלו מפגני תורה שנערכו בכל פעם בבית כנסת אחר ובסביבה אחרת בעיר הגדולה ניו יורק. ר' יהושע זאב היה קורא בהתרגשות, מעורר וסוחף עמו רבים. זקנים וצעירים, להתחלה של המסכת החדשה. במאמר על משמעות לימוד הדף היומי בחייהם של צעירי אגודת ישראל באמריקה, כותב ר' יהושע זאב, בין השאר:

בתקופה שבה תנועות זורות חודרות לתוך ההמונים, כאשר עשרות מפלגות חדשניות תופסות את מקומו של ישראל גוי אחד העתיק, כאשר כל אחד מהם מחפש לעצמו להוכיח שתכניתו היא ההצלה היחידה לקיומו של עמו... בזמן שבזה מכריזים צעירי אגודת ישראל.... מים התלמוד הגדול התפרנס וניזון היהודי תמיד. וזה גם עתידו הנצחי הנה זו התמצית שעליה מספרות שתי המלים: "דף היומי..." ("אגודה ווארט", ניו יארק תרפ"ו).

גם חותני הרה"ג ר' חיים אורי ליפשיץ זצ"ל, שהי' אחד מהפעילים ביותר בתנועת אגודת ישראל באמריקה, כתב מאמר כ"דשואיש פרעס" על חבירו לדעה — מפיץ רעיון דף היומי בין הצעירים, וכ' שר' יהושע זאב תיאר איך בליל חורף קר, "אחרי עבודת פרך מיגעת, או בקיץ — שהחמה בערה בלי רחמנות, וגם הלילה הי' חם מאוד בלי מיזוג אויר, ישבו צעירי אגודת ישראל אצל שלחן ארוך מרוכזים בלמוד עם גמרות ישנות ולמדו דף היומי..."

פעם כאשר חלה ר' יהושע זאב גאלד, כתב לו ידידו ושכינו, מגדולי הדור העבר הגה"צ ר' יוסף אליהו הענקין זצ"ל, שהכיר פעולותיו בהרבצת התורה, מכתב ברכה בו מרמז פעולתיו בהפצת דף היומי:

לידידי וידיד כל מכיריו חובבי ולומדי תורה ומפיציה, הרה"ג צדיק בדרכיו, ותמים במעשיו כש"ת ר' יהושע זאב גאלד יאריך ה' ימיו בבריאות גוף ונפש, וימשיך מעשיו הטובים ללמוד וללמד לשמור ולעשות מתפללים אנו לרפואתו והחלמתו, ומקוים אנו שישמע ה' תפילתנו, ובמהרה דידן ישוב לאיתנו.

בהדר"כ [בהדרת כבוד]

יוסף אלי' ב"ר אליעזר ז"ל הענקין

יהי שמם וזכרם של ראשוני לומדי דף היומי באמריקה חברי צעירי אגודת ישראל מבורך לעולמי עד.

דף היומי — מאחד כל הסיעות והמפלגות בישראל

אחת החבורות הוותיקות בארה"ב שנתייסדה עוד קודם המלחמה, היא "חבורת לומדי דף היומי" (חלד"י) בקהילת ישראל הצעיר דבורו פארק. מיסדי החבורה כתבו פנקס רשמי עם הקדמה, תקנות, ורשימות שמות החברים שיסדו החבורה. אף פרסמו חלק מפנקס זו בשם "פנקס חלד"י" בתוך שתי חוברות שהופיעו בתוך ימי המלחמה בשנות תש"ב — תש"ג בשם — "עלי חלד"י", אחת לכבוד חג הסיום של סדר נשים והשניה

לסיום מסכת בבא מציעא בצירוף עם הדרן של הרב מרדכי שוחטמן מביהכ״נ אהבת אחים אנשי קורלאנד. כדאי לציין חלק מדברי הרב שמואל קלמן מירסקי ז״ל רבה של חבורה זו (שמנתה בערך שמונים חברים) על הסיבות שהניעו אותו להתחיל לימוד דף היומי בצבור, בקהילתו ולהטיל על עצמו ״שעבודא דאורייתא״ זו, (עד שנת תרצ״ח למד הדף בעצמו ביחידות).

הוא כתב שקרא תאור חג הסיום של המחזור השני בכ״ח סיון תרצ״ח שנערך בלובלין, בעתון ״איזרעליט״ (בגרמנית). שם ציטטו דברי הג״ר מנחם זמבא זצוק״ל שצעק ״האסיפה הזאת היא קריאה מאת ההשגחה להיאחז בזמן קשה זה בעוגן הצלה יחידי. התורה הקדושה... יש לשקוד על שיכלולה וטיפוחה של הירושה הקדושה של ר׳ מאיר שפירא זצ״ל״.

והמשיך, ״מילים אחרונות אלו במלוא עומקן הטראגי״ עשו עליו רושם וחזר עליהם בפני מנהלי הקהילה, גם חזר על דברי ר׳ בנימין, עודכו של ההד (ניסן תרצ״ח) שתיאר פגישה עם הג״ר מאיר שפירא זצ״ל ״זמן מצער לפני הסתלקותו״ — והוסיף האם לא מן הראוי שביום חג הסיום של המחזור השני יצטרפו וימנו למצוה רבתי זו גם החוגים שעמדו מרחוק, גם חוגי מזרחי?״ המכה בפטיש היתה כשהוא ראה שהעתון היומי החרדי בניו יארק, ״המארגען זשורנאל״ התחיל לציין מספר דף היומי בכל יום אצל התאריך. יום יום כשראה ציון ״דף היומי״ הי׳ לו הרגשה לא נעימה, מדוע לא יצטרף הצבור בקהילתו למחזור החדש? בראשית ימי מלחמה העולם השניה החליט יחד עם מנהיגי קהילתו ליסד חבורה ללימוד דף היומי בצבור כדי ״להשליט את הספר על החיים בעצם ימי שלטון הסייף בעולם״.

הוא מסביר טעם לקריאת החוברת בשם ״עלי חלד״י״ בדברים נמרצים, בהקדמת ספור יפה אודות יער א׳ הסמוכה ללובלין:

״דבר זה מסורת אגדה היא בידינו מאבותינו שעלו לפולין. ראו ישראל שהרדיפות נמשכות והולכות והצרות מתחדשות ובאות והשעבוד הולך וגדול ומלכות הרשעה גוזרת גזירה אחר גזירה עד שלא היתה להם תקומה לשונאיהם של ישראל, עמדו על דרכים ושאלו לנתיבות עולם, אי זה הדרך ילכו בה ומצאו מרגוע לנפשם? נפל פתק מן השמים לכו לפולין — ויהי בהיותם בארץ וימצאו יער צומח עצים ועל כל עץ מסכת אחת ממסכתות הש״ס חרותות על העצים. הנה היער יער ״קבצין״, הלא הוא אצל לובלין״ (אגדות פולין, קדומות).

שוב אנו עומדים על דרכים ושואלים לנתיבות עולם. מעל לראשינו משק כנפים ככנפי החסידה הנושאת את שאלת ה״איפה״, איפה לבנות בית לתורה. והרוח לוחש באזנים: הנה צורתי בכנפי עלים מאותו היער שבלובלין החרבה, שם חדש קרא להם רבה האחרון ר׳ מאיר שפירא זצ״ל ״דף יומי״, צאו והפיצום ברבים. שמעו בני ״ישראל הצעיר״ באמריקה את הקול ועשו לו אזנים, ויסדו חבורה גדולה היא חבורת לומדי דף יומי״.

היינו, העלים (ה"בלעטער") של יער מיסתורי זה הוחלפו אחר המלחמה האיומה ב"בלעטער" גמרא, — הדף היומי, וזה כוונת שם החוברת "עלי חלד"י" (חבורות לומדי דף יומי).

והדפיסו סיסמא זו: "מודים אנחנו לך ה' אלקינו ששמת חלקינו עם העושים את דפי התלמוד לעלי חלדם".

לחוברות "עלי חלד"י נספחו מכתבי ברכה מרבנים וראשי ישיבות מכל החוגים, כגון: מהג"ר יצחק אייזיק הרצוג זצ"ל שהציע השתתפותו בברכה והדרן על סדר נשים ע"י תקליט (רעקארד) מיוחד שישלח מא"י. מפני שעת החירום ושיבוש הדרכים היה אי אפשר להוציא הדבר לפועל, והסתפקו רק בקטע ממכתב.

גם הג"ר אברהם יפה"ן זצ"ל ראש ישיבת בית יוסף נאווארדאק-ביאליסטאק השתתף בחוברת "חלד"י" וכתב בין השאר אודות קביעת עתים לתורה ע"י דף היומי: "שיש בזה תועלת יתירה המסבבת איחוד לנשמת ישראל ע"י למוד תוה"ק".

נתקבלו גם כמה מכתבי ברכה באנגלית מחברים של חבורה זו שנאלצו להתגייס לצבא האמריקאי מעבר לים. הם כותבים על החיזוק שדף היומי נתן בחייהם, ומברכים רבם וחביריהם שיזכו להרבה סיומים בזמן שלום ונצחון על האויב. כאן המקום להזכיר אחד מוותיקי מגידי השיעור של הדף, איש פשמישל, ר' פתחיה צבי בלאו זצ"ל, שבמשך חמשה מחזורות — ל"ה שנה — הקסים תלמידיו "בישראל הצעיר" בהסברתו הברורה והנפלאה של הסוגיות הכי קשות, כל הש"ס היתה חקוקה בזכרונו הנפלא תנצב"ה.

דף היומי והועידה החמישית של אגודת ישראל באמריקה א-ד' תמוז תש"ד

ועידה זו התקיימה בימים הגורליים של סוף המלחמה. כה דנו על השאלות הבוערות בעם אודות ילדי הפליטים, ועבודת אגודת ישראל בארצות אירופה, בעניני הצלה, פדיון שבוים, חזוק התורה והיהדות באמריקה וכו'. בירחון "הפרדס" (שנת י"ח חוברת ח') נמצא סקירה ארוכה של כל שבעת הישיבות של ועידה זו. וכך תיאר השבת בועידה זו: "כמו בכל שנה ושנה, כן בשנה הזאת, השבת בכנסיה מורגשת הקדושה של נשמה יתירה. השבת שבתון. התפלות של שבת, סעודות שבת, אמירת תורה, הזמירות. השבת מכנסיה מביא התעוררות נפשית לכל מאות הצירים שהשתתפו בכנסיה".

מתיאורו הארוך על דרשות הגדולים בליל שבת, סעודת שבת בצהרים, וסעודה שלישית, יוצא שחוץ מהרבה דרשות ונאומים מגדולי ישראל, שמעו מאות המשתתפים לא פחות מחמישה שעורים מלאים "הבנה ועמקות" בענינים חמורים בסדר קדשים בשבת אחת!

ומפליא הדבר שאע"פ שהכל דברו על אותו דף היומי (זבחים קיז), כל אחד הרציא שעור בענין אחר הנוגע לדף זה. וכך היתה סדר השעורים:

"בסעודת שבת צהרים, התחיל הרב רא"מ בלוך ר"מ דישיבת טלז בקליבלנד בשיעור דף היומי. והרציא שיעור בהלכה ואגדה והפליא שומעיו. בשב"ק אחרי צהרים התקיים שיעור דף היומי (זבחים קי"ז) שבו השתתפו בשעורים ראשי הישיבה הגאונים שנוכחו בכנסיה".

סדר השעורים נפתח ע״י הג״ר אליעזר סילבר, ואח״כ דברו הג״ר ראובן גרוזבסקי (ר״מ ישיבת קמניץ, ואח״כ בישיבה תורה ודעת), והג״ר משה פיינשטיין ראש ישיבת מתיבתא תפארת ירושלים. גם הגאון הצעיר ר׳ מיכל פיינשטיין שהי׳ אז ר״מ במתיבתא תפארת ירושלים, ״הפליא את שומעיו באופן למודו״.

הג״ר שמואל אהרן פרדס ביקש מהגאונים מגידי השעורים לכתוב דבריהם למען יעמדו ימים רבים בירחון הפרדס. ואכן הדפיס בהמשכים ג׳ שעורים — של הג״ר משה פיינשטיין, הג״ר ראובן גרוזבסקי, והג״ר אליעזר סילבר. גדולי הרבנים קוראי הירחון העירו הערות על דבריהם בחוברות הבאות. והג״ר ראובן נאלץ להשיב על הערותיו של הג״ר חיים מעדניק, רב דביהכנ״ס ״מחזיקי הדת״ בשיקאגא.

פריחת למוד דף היומי אחרי המלחמה

אחר מלחמת העולם התחזק למוד דף היומי בארה״ב ביותר כשבאו צעירים כשרוניים משארית הפליטה והצטרפו להגרעין הקטן הנ״ל שלמדו אז דף היומי. יסדו שעורים חדשים בכמה שכונות, וכידוע דברי תורה פרים ורבים — עד שבימינו יש ב״ה קרוב לאלף חבורות לומדי דף היומי בכל רחבי ארצות הברית עם רבבות משתתפים בכל יום. ידים נאמנות ארגנו, ניהלו, דחפו וטפחו, יסוד החבורות החדשות בניו-יארק ובערי השדה — ה״ה נשיא אגודת ישראל הבלתי נשכח הרב משה שרר זצ״ל ולהבל״ח הרב יחזקאל בסר שליט״א, שכיהן כראש ועד להפצת דף היומי עשרות בשנים, ועבד בלי ליאות ימים ושנים, בעתים שרעיון זה של לימוד התורה בתמידות עדיין לא היה פופולרי, להפיץ רעיון דף היומי בכל פינות אמריקה. נפגש עם גדולי ישראל, רבנים וראשי הקהילות כדי לפרסם תקנתו של הג״ר מאיר שפירא זצ״ל עפ״י מסורת גדולי עולם רבני ואדמור״י פולין שזכה לשהות במחיצתן לפני פרוץ המלחמה פעולותיו הנשגבות העלו פרי עד שקם דור חדש של עסקנים שעמדו לצדו בהמשכת והרבצת רעיון הנצחי של הגר״מ שפירא זצ״ל.

לומדי דף היומי — ומגידי השיעור

אמר לי אחד מחשובי מגידי שעור דף היומי, ״ר׳ מאיר שפירא זצ״ל תיקן ״דף היומי״ אמנם לרוב הלומדים היא ״דף השעה״. לאלה הקובעים עתים לתורה רק שעה, שעתיים, צריכים להספיק לפעמים לגמור ענינים מסובכים בזמן קצר. בשבילי, ומגידי שעורים אחרים, היא אמנם ״דף יומי״ כי אני צריך להכין עצמי רוב שעות היום כדי להפיק תיוגיות בהסברה, בניסוח, בהגשת הסוגיא ובבירור מושגיה. בין שומעי השעור יש לפעמים לומדים מובהקים, בעלי זכרון, שזה להם המחזור השניה או השלישית. מקשים קושיות חזקות שאם אין אני תופס מהות הסוגיא כדי לירד לעומקא, לא אמצא ידי ורגלי לילך

בטוח בשבילי דפי המסכתות שקודם "דף היומי" היו קצת מוזנחות. ביחוד כשאומרים שעור בהשכמת צריכים להכין "פרפראות" כדי שהעולם לא יפלו לתרדמה. כיום ב"ה יש לנו הרבה ספרי עזר אף למסכתות אלו.

והנה כיום אכשר דרא, ויש כמה חבורות בכמה ארצות המקדישים כמה שעות ביום ללימוד דף בעיון. בשעורי עיון אלו, מגידי שעור מעולים מצביאים שומעים היטיב קושיות תלמידיהם-שומעיהם, ומתאמצים להוכיח במבחן ההגיון ולהכריע אם קלעו אל המטרה בהנחותיהם. צריך עמלות והכנה רבה כדי למצה עמקות הסוגיא ולבטא מושגים הגיונים, וסברות דקות בכל גווני-גווניהם, בכושר הסברה מיוחד.

כדאי כאן להביא קטע א', הנוגע ליחס מגיד שעור דף יומי לתלמידיו והערצת תלמידים להמגיד שעור. והוא, מש"כ אחד מוותיקי לומדי דף היומי, ר' טובי' פרשל שליט"א, על רבו, מראשוני העושים והמעשים למען לימוד דף היומי בארה"ב, הג"ר שמחה עלברג זצ"ל שהגיד שעור עשרות בשנים בביהמ"ד אגודת ישראל, סניף בורו-פארק. וז"ל:

הגר"ש עלברג זצ"ל ראה ב"דף היומי לא רק מפעל גדול של לימוד התורה, המקיף המונים ועוסק בכל מסכתות הש"ס כסדרן, אלא גם גורם כביר לקידום קירוב הלבבות ואחדותה של האומה.

הג"ר שמחה כתב:

"מצוות, ככל שגדול כוחן והשפעתן על מהותו הרוחניות של היחיד ושל הכלל, אין בהן אותו כוח כמו לתורה. כאשר מתפללים אנשים במשך שנים באותו מקום, לא תתפתח ביניהם ידידות כה קרוה כמו זו הקיימת בין אנשים הלומדים ביחד תורה... לימוד הדף היומי כסדרו, לילה אחר לילה, הופך את כל הלומדים למשפחה גדולה ואהבה פורחת ביניהם, ידידיות נזרעת ונוצר קירוב לבבות... וזהו הרעיון העמוק הגלום בלימוד 'הדף היומי' בחבורה"...

ממשיך הרב פרשיל:

הוא היה מאהב את זכרו של הגר"מ שפירא זצ"ל על תלמידיו. במסות מרשימות העלה על נס את אישיותו הזוהרת של רבה של לובלין זצ"ל. הוא קרא לו "אב-טיפוס של יהודי לשם שמים". בכל פעולותיו ומעשיו לא היה אף שמץ של חשבון אישי. הוא הביא לנו את רעיון ה"דף היומי" "בידים טהורות ובמחשבות קדושות" ובזכותן הצליח "להושיב מדי לילה אלפי יהודים ליד שולחן הגמרא". בזכות עשייתו שהיתה כולה לשם שמים לא נדם קול ה"דף היומי" אפילו בימי השואה, כאשר "נלמד בבונקרים האפלים ובמרתפים הטחובים". בזכות זו הולך וגדל בתמידות קהל לומדי ה"דף"...

הייתי תלמידו. נזכר אני בגעגועים בשיעוריו. בהרצאותיו ב"דף", הן בעניני הלכה והן בעניני אגדה, היה משלב דברים של ראשונים ואחרונים. לא רק לימוד גם נטע בלב תלמידיו אהבה וחשק לתורה.

הוא אהב את תלמידיו. לא היה להם רק רב ומורה, אלא גם ידיד ורע, שמח בשמחותיהם. התענין במצבים. דלתות ביתו היו תמיד פתוחות לפניהם. ואנחנו, תלמידיו, התגאנו בו, התפארנו שיש לנו רב שהוא גדול בישראל. השבנו לו אהבה, הערצנוהו. ולעולם לא נשכח אותו. הוא נלקח מאתנו בז׳ חשון תשנ״ו, הוא יום השנה של הסתלקותו של רבה של לובלין זצ״ל, מייסד ״הדף היומי״. יהי זכרו ברוך לעד״.

כבוד התורה והסיום

כבר הזכרנו שהכבוד והתפארת של סיום היא יקרא דאורייתא באופן נעלה, ומושך הלבבות לחיבוב וכיבוד התורה ולומדיה.

כותב הטורים הי׳ עד למקרה שבעקבותיה בא ג״כ כבוד התורה אבל באופן אחר. דבר זה קרה בסיום סדר נשים לפני ארבעים שנה בבארא פארק. אז הי׳ סיום משותפת של כמה חבורות שלמדו דף היומי בא׳ מבתי המדרשים הגדולים שם. חרץ מהרבנים המקומיים, כיבדו המארגנים את הג״ר חיים קרייזווירטה זצ״ל שהי׳ אז בשכונה, שישא ההדרן המרכזי. במסיבה נוכחו בערך מאה ועשרים אנשים מכמה חוגים. כיון שהגר״ח קרייזווירטה זצ״ל הי׳ ידוע כפה מפיק מרגליות, ונואם בחסד עליון, סדרו דרשתו בגדר אחרון אחרון חביב, כדי שהעולם ישארו עד הסוף.

כשבא תורו של הגר״ח לישא ההדרן, קם פתאום אחד ממגידי שעור הדף, הביט על שעונו, ואמר לגבאי החבורה שלו, ״הלא הזמן הוא אחר תשע — זמן ללמוד הדף, אם נשאר עד הסוף יהי׳ חסרון שלא יוכל להמנות. מאידך גיסא, הרי כבוד התורה עדיף״.

הגר״ח קרייזווירטה הבין מה שקורה. ואכן חשו המשתתפים שכאן יתרחש דבר. באירה מחושמלת, פתח הגאון ואמר — אע״פ שזה סיום סדר נשים אדבר הפעם בסדר קדשים, בענין תדיר ומקודש, ויקרא דאורייתא. והתחיל להביא ראיה אחר ראי׳ שאפשר לדחות השיעור.

אחר שסיים ראי׳ א׳ חשב מעט, וצעק — ״עוד ראיה״ כזה אירע אולי עשר פעמים, בגאונות מופלאה על אתר, הביא בערך י״ג ראיות לשיטתו בזה. אחר ההדרן ,אמרו זל״ז — מי שלא ראה כל הכבוד הזה, לא ראה כבוד התורה מימיו.

שאלות בהלכה הנוגע לדף היומי

כמה שאלות בהלכה צצו ועלו עוד בהתחלת הלמוד במחזור הראשון בשנת תרפ״ד רובם סובבות על ציר יסודי אחד — האם קבלת לימוד דף היומי נחשבת כנדר?

א) עוד בהקול קורא הראשון שהוציא בשנת תרפ"ד כשהי' עוד "אב"ד ור"מ דק' סאניק, כתב הגר"מ שפירא "אל הצעירים החרדים לדבר ה'... דעו איפוא בנים חביבים כי **נדר גדול נדרתם לאלקי ישראל...**

וחודש א' אחר התחלת המחזור — כחשון תרפ"ד. כתב תשובתו המפורסמת (**אור המאיר** סי' ע"ה).

אל הלומדים החרדים לדבר ה' ותורתו קיבוץ לומדי דף היומי הי"ו בעיר בערלין הבירה יצ"ו. מכתבם הגיענו ושמחתי להודיע כי גם בחוג החרדים בארץ אשכנז מצאת החלטת הכנס' גדולה קן בלבותם לקחת חכל בשיעור העולמי של הדף יומי ותיתי לי בעלמא דאתי כי זכיתי להיות בין מזכי הרבים בס"ד.

וע"ד שאלתם מה יעשו עם הדף האחרון בסיום המסכת שאינו דף שלם אי חשוב זה לדף או כיון שקיבלו עליהם הו"ל **כנדר** ומחוייבים ללמוד דף שלם דוקא.

תשובה — אמת שיש בו מטעם נדר כהא שאמרו בנדרים האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלקי ישראל וכ"ה בשו"ע יו"ד (סי' רי"ג ס"ב) דהוי כאלו נדר לתת צדקה והרי בצדקה קיי"ל (בסי' רנ"ח ס"ב) דירבה ליתן עד שיאמר לא לכך נתכוונתי ואכן כאן שבדעתינו הי' למחשב זה לדף שכן על חשבון זה עשינו לסיים הש"ס כלו אי"ה בר"ה לאילנות תרצ"א **א"כ אדעתא דהכי נדרו מתחילה** ועי' בשו"ע יו"ד (סי' ר"י ס"א) בהא דאם נדר על דעת אחרים דאינו תלוי בלבו ועי' בש"ך בשם הרמב"ם ז"ל שם: ע"ש מש"כ עוד בזה.

ב) שאלה אחרת שאלו מרכז קרן התורה בוורשא את הג"ר אהרן לוין זצ"ל אב"ד רישא. (שו"ת **אבני חפץ** סי' נג) אודות סידור לימוד דף היומי שנתפרסם כעת בכל תפוצות ישראל. כפי החלטת הכנס' הגדולה בווינא בשנת תרפ"ג שנקבע בסדר המסכתות נשים כזה: יבמות כתובות גיטין קידושין נדרים נזיר סוטה. ועתה קמו מפקפקים ע"ז, אם יש להניח הסדר כמו שהוא או יש לשנותו ע"ש מה שהאריך בזה.

ואח"כ כתב: **דכל עיקר ענין לימוד הדף היומי הוא כנדר** וע"ד שמצאנו בנדרים (ח' ע"א) האומר אשכים ואשנה פרק זה. אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל, ועיין ביו"ד סי' ר"ג בש"ך שם ס"ק ד' שכתב דא"צ לשבע רק אפי' בדיבור בעלמא, שאומר אשנה הוה עליו חיוב נדר, והביא ראי' לזה מדברי הש"ע שם בסי' רי"ג סעיף ב' עיי"ש.

ועפ"י דרכו הי' מקום להוסיף עוד, דאפי' דיבור א"צ רק מחשבה סגי לחייבו, לפי המבואר ביו"ד שם בסי' רי"ג, דהאומר אשנה פרק זה הוה כאלו נדר לתת לצדקה, ובצדקה הדין שאפי' אם חשב בלבו ליתן איזה דבר לצדקה, חייב לקיים מחשבתו, וא"צ אמירה, וכמ"ש המרדכי פ"ק דקדושין והרא"ש פ"ק דתענית הובאו דבריהם ברמ"א יו"ד סוף סי' רנ"ח, דרק לענין כפי' צריך אמירה, והיינו שאין כופין לקיים רק אם אמר בפה, אבל לענין החיוב עצמו סגי במחשבה. וכ"כ גם הרמב"ם בפי"ד מה' מעשה הקרבנות הי"ב דבנדרים ונדבות א"צ להוציא בשפתיו כלום, אלא אם גמר בלבו, אפי' לא הוציא

בשפתיו כלום חייב וכו׳, שנאמר כל נדיב לב יביאה בנדבת לב מתחייב וכו׳, ועיין שבועות (כ״ו ע״ב), גמר בלבו מניין ת״ל כל נדיב לב, וא״כ ה״נ אפי ׳אם לא אמר כלל, רק קיבל במחשבתו ללמוד פרק זה, מחויב ללמוד כמו בצדקה, וכיון דקבלת חיוב הלימוד הוה כצדקה, הנה בצדקה הדין דהולכין אחר המנהג, דכל המקדיש אדעתא דמנהג הוא מקדיש, כדאיתא ברמ״א יו״ד סי׳ רנ״ט, וא״כ ה״נ כל מי שקיבל עליו ללמוד דף היומי, בודאי לפי המנהג קבל עליו, והמנהג היא לסדר המסכתות כמו שהן סדורות בגמרא, ולכן כפי הסדר הזה מהראוי הי׳ לקבוע גם סדר הלימוד של דף היומי:

בר מן דין נראה, דאפי׳ אם לכתחלה הי׳ איזה פקפוק, איך לקבוע הסדר אם כפי הסדר של הרמב״ם או כפי סדר הנהוג בגמרא, הנה עתה שכבר נתפרסם הסדר כמו שהוא בגמרא בודאי לא נכון לשנותו, **כי אחר שנתפרסם הסדר הזה, הנה בודאי נחשב לקבלה מצד הלומדים**, והוה כאומר אשנה פרק זה בזמן פלוני כפי שנתפרסם זמן לימוד המסכתות, ואין לשנות, ויש לדמות זאת קצת להא דאיתא בב״ב (ט׳ ע״א) ר׳ אשי אמר אנא אתנויי נמי לא צריכנה, דכל דקא אתי אדעתא דידי אתי, וה״נ **כל הלומדים את דף היומי כפי החלטת הכנסי׳ הגדולה, מסתמא קבלו עליהם ללמוד אותו כפי דעת חכמי התורה** שיסדרו הלימוד למען יחוגו בכל תפוצות ישראל בזמן אחד את סיומי המסכתות וגם את הסיום הגדול, ועי״ז יתרבה כבוד התורה, וכיון שנסדר סדר הלימוד ונתפרסם זה זמן רב, ואיש לא מחה כנגדו אין לשנותו עוד.

אכן במחזור הבא שינו הסדר, שסיום סדר נשים יהי׳ במס׳ קדושין ולא במס׳ סוטה.

ג) האדמו״ר מקלויזנבורג זצ״ל העלה בתוך סיומו על דף היומי (בשנת תשמ״ג) בעיה אחרת. והוא ע״פ שיטת רש״י (חגיגה דף י׳ ע״א ד״ה שנשבעין) וז״ל כלומר מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה כדי שימהר ויזדרז לקיימה עכ״ל א״כ יש להסתפק איך עלינו לנהוג בקבלת הלמוד של דף היומי אם יקבל על עצמו ללמוד דוקא בתורה נדר כדי לזרוזי נפשיה, כי יש מצוה מיוחדת על הזריזות או שמא ח״ו יארע לו איזה טרדה שלא ילמוד באותו יום, אזי מוטב שיתנה שיהיה בלי נדר, אבל לשיטת רש״י אם יתנה בלי נדר לא יקיים המצוה לזרוזי נפשיה, והג׳ בעל שמן רוקח כ׳ בספרו **יבין שמועה** עה״ת (פ׳ מטות) ששיטת הרמב״ם הוא דלא כרש״י ואין מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה, וגם אולי יש לחלק בין רבים ויחיד, שברבים שיהיה קבלה כללית ללמוד דף בכל יום בודאי יהיו כמה יחידים מבין הרבים שילמדו ויקיימו הקבלה בכל יום או אפשר להיפך כיון שבודאי בין הרבים יהיו כאלה שיהיו טרודים ולא יקיימו מיגרע גרע, ואמר שיש לו עוד צדדים לכאן ולכאן.

לכך הציע שהמועצת גדולי התורה תפסוק שאלה זו, אולם לעת עתה, עד שיאספו וידונו בזה, העצה היא שכל יחיד יקבל ללמוד על דעת מועצת גדולי התורה כפי שהם יחליטו, (כמו שמצינו ע״מ שירצה אבא, וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, וכמ״ש התוספות יום טוב בפסחים פ״ח מ״ב דכל שיהיה ספק לאדם בפסחו נתלה בדעת חכמים ע״ש היטיב, וע״ע **באבני חפץ** שם שהביא עוד דוגמאות לזה וכתב שם לענינו ״וה״נ מסתמא הי׳ דעתם של הלומדים כמו שיאמרו חכמים ויסדרו סדר הלימוד״).

איני יודע אם אחר כך הוציאו מועצת גדולי התורה בא"י פסק והחלטה בזה, אבל אגודת ישראל באמריקה, בפעולותיהם לפרסום וחיזוק לימוד דף היומי, פרסמו חוזה באנגלית (באותה שנה תשמ"ג להתחלת דף היומי) ש"חבר השעור" מקבל על עצמן בלי נדר, ללמוד דף בכל יום במשך שבע שנים.

ומסיימים את החוזה בהפסוק "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית". ומסתמא סדרו לשון החוזה אחרי התיעצות עם מועצת גדולי התורה באמריקה.

[ובזה פירש האדמו"ר מקלויזנבורג המשנה הראשונה בברכות מאימתי קורין את השמע בערבין משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, שהכוונה ש"כהנים" הוא כנוי לגדולי תורה כמ"ש ובאת אל הכהנים וגו', ואל יחשוב אדם בצאת הכוכבים שהוא יסתכל השמימה ויקבע לעצמו שכבר לילה, ע"כ אומרים לו שמפי חכמי התורה אנו חיים ומכוחם נדע מתי לילה, כשהכנים אוכלים תרומתן אז סימן שכבר לילה].

ד) שאלה מענינת נשאלה להג"ר עובדיה יוסף שליט"א (שו"ת יחוה דעת, חלק ששי, סי' נב) מי שהיה משתתף באופן קבוע מדי יום ביומו בשיעור בתלמוד במסגרת "הדף היומי", וכעת ברצונו להשתתף בשיעור הלכות, בשלחן ערוך ואחרונים, הנמסר מפי תלמיד חכם מורה הוראה, במקום השיעור של "הדף היומי", האם מנהגו הראשון נחשב עליו כנדר, ואינו רשאי לבטלו בלא התרת נדרים?

הוא מאריך בזה ולכתחילה כתב שאם לא התנה מראש שיהיה בלי נדר צריך התרה ע"ש שהאריך [ופלא שלא הזכיר דברי הגר"מ שפירא והגר"א לוין]. אבל לבסוף כתב שירא שמים יוצא ידי שניהם, גם דף היומי וגם לימוד הלכה, ואח"כ מסיק "יש להעדיף לימוד הלכה על לימוד דף היומי שהוא בבחינת מעלין בקודש... ולפי דרכנו למדנו שרשאי גם כן להפסיק מלימוד דף היומי אף ללא התרת נדרים, וילמד בקביעות הלכה למעשה. עכ"ל.

ה) ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ה' סי קע"ג מהג"ר שמאי גראס שליט"א, שנשאל בדרך כלל כשגומרין מסכת ואומרים הדרן עלך וכו' ג' פעמים אם זה נדר ואז יש חיוב לחזור המסכתא, והעולם נהגו להקל בזה. [הגם דבספר החיים (לאחי המהר"ל) פי הדר מלשון יופי ע"ש] ואולי זה רק בקשה שנוכל לחזור ע"ש עוד מה שצידד בזה.

ו) גם הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל החשיב למוד דף היומי וכתב כמה תשובות בענינים הנוגעים ללמוד דף היומי. (מתלמידיו שמעתי שכמה פעמים שלא הי' לו זמן ללמוד הדף בימות החול, למד וחזר ז' דפים בשבת).

תשובה א' כתב בשנת תשכ"א, בענין היום למוד כל התורה, בעת שקיבל הזמנה מהגר"ש עלבערג לדבר בסיום מס' שבת באגודת ישראל, "אשר הי' ברצוני להיות בצוותא חדא בשמחה של מצוה... אבל הייתי טרוד במצוה אחרת ולא הי' אפשר.. לבא" ומשו"ז זכינו לתשובתו "בדבר עצם למוד הדף היומי שהנהיג הג"ר מאיר שפירא זצ"ל ונתקבל בעולם הוא ענין גדול..." (נדפסה בהפרדס ואח"כ באגרות משה יו"ד ח"ג סי' ק).

ועוד כתב תשובה בתשל"ד:

"למע"כ מנהלי ביהמ"ד של אגודת ישראל בבארא פארק, האלופים הנכבדים והחשובים מאד...".

הנה באו בקובלנא מהחברה דשומעי הדף יומי בביהמ"ד שלומדים שם בכל יום ויום בערב, איך שהתחילו להשכיר הרבה מקומות שבבנין ביהמ"ד להרבה דברים ואף לשעה האחת שלומדים הדף יומי, ועושים רעש גדול עד שאי אפשר בשום אופן ללמוד, ולכן באתי בזה להודיע שכשם שאסור לגרום להפריע התפלות, כך אסור להפריע זמן הלמוד שנקבע, כי כל עיקר בית המדרש הוא גם ללמוד התורה כמו להתפלות הקבועים, ובפרט למוד הדף יומי שנתייסד זה ע"י הגאון ר' מאיר זצ"ל הגאב"ד דלובלין והר"מ דישיבת חכמי לובלין בכנוס של אגודת ישראל העולמית.

לכן אי אפשר להשכין לשעה זו שלומדים הדף יומי אלו המקומות שמגיע משם רעש להמקום שלומדים הדף יומי כדי שיוכלו ללמוד ולשמוע השיעור, אלא רק לאחר אותה שעה ולקודם אותה שעה אם הם דברים ששייך להיות מזה רעש להפרעת הלמוד כהא דעניני שמחה ועניני מסיבות (פארדיס) וכדומה. (נדפס בהפרדס תמוז, תש"ן, וגם באגרות משה או"ח ח"ד סי' לז בקצת שנוים).

* * *

ונסיים בדברי הג"ר מאיר שפירא זצ"ל בתשובה הנ"ל ללומדי דף היומי בעיר בערלין. "לכו הלאה בכחכם זה לקבוע שיעורין כסדרן מדי יום ביומו ויהי חלקכם בין לומדי דף היומי שבכל קצוי תבל כי עבודה חשובה היא לפני המקום ב"ה".

בזכות "עבודה חשובה" זו של למוד התורה נזכה לעבודת הכהנים בבנין בית המקדש ע"י משיח צדקנו, והגאולה השלמה בב"א.